

ET

Praktiline
juhend
uue Brüsseli II
määruse
kohaldamiseks

www.europa.eu.int/civiljustice

Sissejuhatus

Euroopa Liidu vabadusel, julgeolekul ja õiglusel põhinev ala aitab inimesi nende igapäevaelus, kui küsimus on nende õigustes ning kui nad pöörduvad kohtute poole tagamaks nende õiguste realiseerumist.

1. märtsist 2005 on vanemlike õiguste ja kohustuste suhtes tehtud kohtulahendite kohtualluvus, tunnustamine ja täitmine reguleeritud Nõukogu 27. novembri 2003.a määrusega 2201/2003 ("the new Brussels II Regulation").

Käesolev juhendmaterjalide kogumik on koostatud Euroopa Komisjoni poolt koostöös Euroopa Justiitskoostöövõrgustikuga tsiviil- ja kaubandusajades. Selle eesmärgiks on anda osapooltele, kohtunikele, advokaatidele, notaritele ja rahvusvahelise õigusabi keskasutustele praktilisi juhiseid. Juhendmaterjalide kogumik ei ole õiguslikult siduv dokument ega anna ühtegi eelotsustust antud määruse suhtes ei Euroopa Kohtus ega ka siseriiklikes kohtutes.

Ma loodan, et käesolevast kogumikust on Teile abi ja see aitab paremini mõista antud valdkonna sisu ja tähtsust.

Lugupidamisega

Euroopa Komisjoni asepresident
Franco Frattini

Sisukord

	Sissejuhatus	lk 2
I.	Kohaldamisala	lk 6
1.	Kohaldamise algus ja geograafiline kohaldamisala	lk 7
	(a) Üldeeskiri	lk 7
	(b) Üleminekueeskirjad	lk 7
2.	Kohaldamisala	lk 10
2.1.	Milliseid küsimusi määrus hõlmab?	lk 10
	(a) Määrusega reguleeritud küsimused	lk 10
	(b) Määrusega reguleerimata küsimused	lk 11
2.2.	Milliseid kohtuotsuseid määrus hõlmab?	lk 12
2.3.	Määrus ei keela kohtutel pakilistes küsimustes ajutiste, sealhulgas kaitsemeetmete rakendamist	lk 13
II.	Milliste liikmesriikide kohtud on pädevad?	lk 14
1.	Üldreegel – riik, kus on lapse alaline elukoht	lk 15
2.	Erandid üldreeglist	lk 16
	(a) Lapse varasema alalise elukoha jätkuv kohtualluvus	lk 16
	(b) Kohtualluvus lapseröövi korral	lk 20
	(c) Kokkulepe kohtualluvuse kohta	lk 20
	(d) Lapse kohalviibimisel põhinev kohtualluvus	lk 21
	(e) Kohtualluvus muudel juhtudel	lk 21
III.	Kohtuasja üleviimine kohtusse, kus on asja arutamiseks paremad võimalused	lk 22
1.	Millistel asjaoludel saab kohtuasja teise kohtusse üle viia?	lk 24
2.	Millist menetlust kohaldatakse?	lk 24
3.	Mõningad praktilised küsimused	lk 25

IV. Mis saab juhul, kui sama menetlus on algatatud kahes liikmesriigis?	lk 28
V. Kuidas saab kohtuotsust teises liikmesriigis tunnustada ja täitmisele pöörata?	lk 30
VI. Suhtlusõiguse reguleerimine	lk 32
1. Määruse kohaselt on suhtlusõigus vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav	lk 33
2. Mida suhtlusõiguse all silmas peetakse?	lk 33
3. Millistel tingimustel tõend väljastatakse?	lk 33
4. Millistel juhtudel otsuse teinud kohtunik tõendi väljastab?	lk 34
(a) Suhtlusõigus on seotud piiriületusega	lk 34
(b) Suhtlusõigus ei ole seotud piiriületusega	lk 34
5. Kas tõendi väljastamise saab edasi kaevata?	lk 35
6. Millised on tõendi õiguslikud tagajärjed?	lk 35
7. Kohtuotsuse täitmise liikmesriigi kohtute pädevus suhtlusõiguse kasutamise korra kehtestamisel	lk 35
VII. Lapseröövi korral kehtivad eeskirjad	lk 36
1. Kohtualluvus	lk 38
2. Lapse kohest tagasitoomist tagavad eeskirjad	lk 40
2.1. Kohus hindab, kas on toime pandud lapserööv määruse mõistes	lk 40
2.2. Kui last on päritoluliikmesriigis võimalik kaitsta, annab kohus alati korralduse tema tagasitoomiseks	lk 40
2.3. Kuulatakse ära laps ja tema tagasitoomist nõudev osapool	lk 41
2.4. Kohus väljastab otsuse kuue nädala jooksul	lk 41
3. Mis saab siis, kui kohus teeb lapse tagasitoomisest keeldumise otsuse?	lk 44
4. Asja esimesena arutav kohus on pädev tegelema kogu juhtumi sisuga	lk 45
5. Asja esimesena arutavas kohtus kasutatav menetlus	lk 45
6. Asja esimesena arutava kohtu lapse tagasitoomist sätestava otsuse suhtes välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlusest loobumine	lk 47
7. Lapse edasiviimine järgmisesse liikmesriiki	lk 48

VIII. Otsuste täitmisele pööramine	lk 50
IX. Lapse ärakuulamine	lk 52
X. Keskasutuste vaheline ja kohtute vaheline koostöö	lk 54
XI. Määruse seos 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooniga	lk 56
Lisa: Abielulahutuse menetlus Euroopa Liidus – Abieluasjade käsitlemise eeskirjade lühikokkuvõte	lk 59
Skeemid	lk 62

I. Kohaldamisala

1. Kohaldamise algus ja geograafiline kohaldamisala

Millistes riikides ja millisest kuupäevast alates määrust kohaldatakse?

a Üldeskiiri

ARTIKKEL 72

Määrust kohaldatakse 1. märtsist 2005 kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides peale Taani. Seda kohaldatakse 1. mail 2004. aastal Euroopa Liitu astunud kümnes liikmesriigis. Määrus on liikmesriikides vahetult kohaldatav ja siseriikliku õiguse suhtes ülimuslik.

ARTIKKEL 64

Määrust kohaldatakse **tervikuna**:

- kohtumenetluste suhtes, mis on algatatud
- dokumentide suhtes, mis on ametlikult koostatud või autentsena registreeritud ja
- kokkulepete suhtes, mis osapooled on sõlminud **pärast 1. märtsi 2005. aastal** (artikli 64 lõige 1).

b Üleminekueeskirjad

Määruse kohtuotsuste **tunnustamist ja jõustamist** käsitlevaid eeskirju kohaldatakse **enne 1. märtsi 2005. aastal algatatud kohtumenetluste korral** kolme liiki kohtuotsuste suhtes:

- (a) kohtuotsused, mis on tehtud 1. märtsil 2005. aastal ja hiljem menetlustes, mis on algatatud enne seda kuupäeva, kuid pärast Brüsseli II määruse jõustumise kuupäeva (artikli 64 lõige 2);
- (b) pärast Brüsseli II määruse jõustumise kuupäeva algatatud menetlustes Brüsseli II määruse kohaldamisalasse kuuluvates kohtuasjades enne 1. märtsi 2005. aastal tehtud kohtuotsused (artikli 64 lõige 3);
- (c) enne Brüsseli II määruse jõustumise kuupäeva algatatud menetlustes enne 1. märtsi 2005. ja pärast Brüsseli II määruse jõustumist tehtud kohtuotsused (artikli 64 lõige 4).

Brüsseli II määrus jõustus 1. märtsil 2001. aastal.

1. mail 2004. aastal Euroopa Liidu liikmeks saanud kümne “uue” liikmesriigi puhul loetakse Brüsseli II määruse jõustumise kuupäevaks 1. mai 2004.

Punktide a, b ja c alla kuuluvaid otsuseid tunnustatakse ja täidetakse vastavalt määruse III peatükile teatud tingimustel:

- otsuse langetanud kohtu pädevus põhineb eeskirjadel, mis on kooskõlas määruse, Brüsseli II määruse või otsuse teinud liikmesriigi ja otsuse täitmise liikmesriigi vahel kohaldatava konventsiooniga;
- enne 1 märtsi 2005 langetatud kohtuotsuste puhul on tingimuseks, et need abieluasju käsitlevad kohtumenetlused on seotud abielulahutuse, lahusele või abielu kehtetuks tunnistamisega või vanemliku vastutusega abikaasade ühiste laste eest.

Olgu öeldud, et III peatükki (Tunnustamine ja täitmisele pööramine) kohaldatakse selliste kohtuotsuste suhtes tervikuna, kaasa arvatud selle 4. jaos toodud uued eeskirjad, millega loobutakse teatud liiki otsuste korral välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlusest (vt VI ja VII peatükk)

Näide:

Liikmesriigi A kohtus alustatakse 1. detsembril 2002. aastal Brüsseli II määruse alusel abielulahutuse protsessi. Kõnealusel juhul arutab kohus ka abikaasade vanemliku vastutuse küsimust oma laste suhtes. 1. jaanuaril 2004. aastal langetab kohus otsuse, määrates ema laste eestkostjaks ja andes isale suhtlusõiguse. Kohtuotsuse järel kolib ema koos lastega liikmesriiki B.

Olukord nr 1. Kui A ja B on mõlemad "vanad" liikmesriigid, võimaldavad artikli 64 lõikes 3 toodud üleminekueeskirjad isal nõuda suhtlusõiguse vahetut tunnustamist ja täitmisele pööramist liikmesriigis B, ilma et tuleks läbida III peatüki 4. jaos osutatud välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlust, olgugi et kohtuprotsess algas enne 1. märtsi 2005. aastal.

Olukord nr 2. Kui kasvõi üks nimetatud kahest liikmesriigist on "uus" liikmesriik, ei kohaldata ühtegi artiklis 64 toodud üleminekureeglitest, kuna kohtuotsus avaldati 1. jaanuaril 2004. aastal, seega enne, kui Brüsseli II määrus "uutes" liikmesriikides jõustus.

Üleminekusätted

Kas juhtum puudutab **pärast 1. märtsi 2005:**

- a) alustatud kohtumenetlust või
- b) koostatud autentset dokumenti või
- c) sõlmitud pooltevahelist kokkulepet?

▶ **JAH**

Määrust kohaldatakse tervikuna (art. 64 lõige 1).

▼ **EI**

Kas tegu on otsusega, mis tehti pärast 1. märtsi 2005 menetluses, mida alustati pärast Brüsseli II määruse jõustumise kuupäeva,

ja

kas kohtu pädevus põhineb reeglitel, mis on kooskõlas määruse, Brüsseli II määruse või päritoluliikmesriigi ja kohtuotsuse täitmise liikmesriigi vahel kehtiva konventsiooniga?

▶ **JAH**

Otsust tunnustatakse ja see pööratakse täitmisele vastavalt määruse III peatükile (art. 64 lõige 2).

▼ **EI**

Kas tegu on otsusega, mis tehti enne 1. märtsi 2005 menetluses, mida alustati pärast Brüsseli II määruse jõustumise kuupäeva ja kas kohtuasi kuulub Brüsseli II määruse kohaldamisalasse?

▶ **JAH**

Otsust tunnustatakse ja see pööratakse täitmisele vastavalt määruse III peatükile (art. 64 lõige 3).

▼ **EI**

Kas tegu on otsusega, mis tehti enne 1. märtsi 2005, kuid pärast Brüsseli II määruse jõustumise kuupäeva menetluses, mida alustati enne Brüsseli II määruse jõustumise kuupäeva ja kas kohtuasi kuulub Brüsseli II määruse kohaldamisalasse?

ja

kas kohtu pädevus põhineb reeglitel, mis on kooskõlas määruse, Brüsseli II määruse või päritoluliikmesriigi ja kohtuotsuse täitmise liikmesriigi vahel kehtiva konventsiooniga?

▶ **JAH**

Otsust tunnustatakse ja see pööratakse täitmisele vastavalt määruse III peatükile (art. 64 lõige 3).

▼ **EI**

Määrust ei kohaldata.

2. Kohaldamisala

2.1. Milliseid küsimusi määrus hõlmab?

a Määrusega reguleeritud küsimused

Määrus kehtestab vanemliku vastutuse küsimustes eeskirjad kohtualluvuse (II peatükk), tunnustamise ja täitmisele pööramise (III peatükk) ning keskasutuste vahelise koostöö osas (IV peatükk). Määrus sisaldab konkreetseid eeskirju lapseröövi ja suhtlusõiguse küsimustes.

- **Määrust kohaldatakse kõigis “vanemliku vastutuse tekkimise, teostamise, üleandmise, piiramise või äravõtmisega” seotud tsiviilasjades**

ARTIKLI 1 LÕIKE 1 PUNKT B, ARTIKLI 1 LÕIGE 2 JA ARTIKLI 2 LÕIGE 7

“Vanemlik vastutus” on laiaulatuslik mõiste, mis hõlmab vanemliku vastutuse kandja kõiki lapse isiku või varaga seotud õigusi ja kohustusi. Siia kuuluvad lisaks eestkoste- ja suhtlusõigusele ka sellised küsimused nagu eestkoste ja lapse paigutamine kasuperesse või hooldeasutusse. Vanemliku vastutuse kandja võib olla nii füüsiline kui ka juriidiline isik.

Määruse artikli 1 lõikes 2 “vanemliku vastutuse” all toodud küsimuste loend ei ole ammendav, vaid üksnes selgitav.

Erinevalt 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsioonist (vt *XI peatükk*) ei määratleta määruses selle alla kuuluvate laste vanuse ülempiiri,

jättes selle siseriikliku õiguse otsustada. Olgugi et vanemliku vastutuse küsimustes langetatavad otsused puudutavad enamasti alla 18 aasta vanuseid alaealisi, võidakse alla 18 aastat vanad isikud riiklike seaduste kohaselt lugeda emantsipeerunuks, eriti abiellumise korral. Niisuguste isikute suhtes tehtud otsuseid ei loeta põhimõtteliselt “vanemliku vastutusega” seotud küsimusteks, järelikult ei kuulu need määruse kohaldamisalasse.

- **Määrust kohaldatakse “tsiviilasjade suhtes”**

ARTIKLI 1 LÕIKED 1 JA 2 NING PÕHJENDUS 7

Määrust kohaldatakse “tsiviilasjade suhtes”. Määruses on “tsiviilasjade” mõiste määratletud laiaulatuslikuna, hõlmates kõiki artikli 1 lõikes 2 loetletud küsimusi. Määrust kohaldatakse juhul, kui konkreetne vanemlike õiguste küsimus loetakse riiklike seaduste kohaselt “avalik-õiguslikuks” meetmeks (nt lapse paigutamine kasuperesse või hooldeasutusse).

- **Määrust kohaldatakse lapse varaga seonduvate kaitsemeetmete suhtes**

ARTIKLI 1 LÕIGE 2 PUNKTID C JA E NING PÕHJENDUS 9

Kui laps omab vara, võib osutada vajalikuks rakendada teatud kaitsemeetmeid, nt määrata isik või organ, kes last varaga seotud küsimustes abistaks ja esindaks. Määrust kohaldatakse kõigi vara haldamise või müügi jaoks vajalikuks osutada võivate kaitsemeetmete suhtes. Sellised meetmed võivad olla vajalikud näiteks siis, kui lapse vanemad on sellises küsimuses eriarvamusel.

Eelmainitust erinevalt reguleerib lapse varandusega seotud meetmeid, mis ei seonu lapse kaitsega, mitte käesolev määrus, vaid nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrus nr 44/2001, mis käsitleb kohtualluvust ja tsiviil- ning kaubandusasjades langetatud kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist ("Brüsseli I määrus"). Kohtunikul tuleb igal üksikjuhul hinnata, kas lapse vara suhtes rakendatav meede on lapse kaitsmisega seotud või mitte. Määrust rakendatakse küll kaitsemeetmete, kuid mitte laste poolt sooritatud kriminaalkuritegude tagajärjel võetud meetmete suhtes (põhjendus 10).

b Määrusega reguleerimata küsimused

ARTIKLI 1 LÖIGE 3 JA PÕHJENDUS 10

Artikli 1 lõikes 3 loetletakse küsimused, mille suhtes määrust ei kohaldata, olgugi et need võivad olla vanemliku vastutuse küsimustega lähedalt seotud (nt adopteerimine, emantsipatsioon, lapse nimi ja eesnimed).

PÕHJENDUS 11

➤ Määrust ei rakendata ülalpidamiskohustuse suhtes

Tihti peale käsitletakse ülalpidamiskohustust ja vanemlikku vastutust ühe ja sama kohtumenetluse raames. Määrus ei reguleeri aga ülalpidamiskohustust, kuna seda reguleerib juba Brüsseli I määrus. Sellegipoolest on määruse kohaselt pädev kohus reeglina pädev tegema otsuseid ka ülalpidamiskohustuse küsimustes, kohaldades selleks Brüsseli I määruse artikli 5 lõiget 2. Nimetatud säte võimaldab

vanemliku vastutuse küsimuses pädeval kohtul langetada otsuseid ka ülalpidamise küsimuses, kui see on vanemliku vastutuse küsimusega seotud. Mõlemaid küsimusi käsitletakse küll sama menetluse raames, kuid langetatava otsuse tunnustamise ja täitmisele pööramise eeskirjad on erinevad. Otsuse ülalpidamiskohustust käsitleva osa tunnustamine ja täitmisele pööramine toimub vastavalt Brüsseli I määrusele, otsuse vanemlikku vastutust käsitleva osa tunnustamine ja täitmisele pööramine toimub aga uue Brüsseli II määruse eeskirjade kohaselt.

2.2. Milliseid kohtuotsuseid määrus hõlmab?

➤ Määrust kohaldatakse kõigi vanemliku vastutuse osas langetatud kohtuotsuste suhtes

ARTIKLI 1 LÕIKE 1. PUNKT B JA PÕHJENDUS 5

Erinevalt Brüsseli II määrusest kohaldatakse käesolevat määrust kõigi otsuste suhtes, mida liikmesriikide kohtud vanemliku vastutuse küsimustes langetavad.

Brüsseli II määrust rakendatakse vanemliku vastutuse küsimustes tehtavate otsuste suhtes ainult juhul, kui otsused tehti seoses abieluküsimusi käsitleva menetlusega ja need puudutasid abikaasade ühiseid lapsi. Kõigi laste võrdsuse tagamiseks laiendatakse käesoleva määruse kohaldamisala kõigile vanemliku vastutuse küsimustes langetatavatele otsustele, sõltumata sellest, kas vanemad on või olid abielus ja kas mõlemad kohtuasja pooled on või ei ole kõnesoleva lapse bioloogilised vanemad

➤ Määrust ei piirdu üksnes kohtuotsustega

ARTIKLI 2 LÕIKED 1 JA 4

Määrust kohaldatakse kohtuotsuste suhtes, sõltumata otsuse nimetusest (dekreet, korraldus, otsus jne). Määrus ei piirdu aga ainult kohtus langetatud otsustega; seda kohaldatakse mis tahes otsuste suhtes, mille on välja kuulutanud käesoleva määruse kohaldamisalasse kuuluvates küsimustes pädev ametiasutus (nt sotsiaalasutus).

➤ Määrust kohaldatakse “autentsete dokumentide” suhtes

ARTIKKEL 46

Lisaks kohaldatakse määrust dokumentide suhtes, mis on ametlikult koostatud või “autentsete dokumentidena” registreeritud ja täidetavad liikmesriigis, kus need koostati või registreeriti. Selliste dokumentide hulka, mida tuleb teistes liikmesriikides tunnustada ja kuulutada täitmisele pööratavateks samadel tingimustel nagu kohtuotsuseid, kuuluvad näiteks notarite koostatud dokumendid.

➤ Määrust kohaldatakse osapoolte vaheliste kokkulepete suhtes

ARTIKKEL 46

Üks määruse uuenduslik joon seisneb selles, et see hõlmab ka osapoolte vahelisi kokkuleppeid juhul, kui need kuuluvad täitmisele liikmesriigis, kus kokkulepped sõlmiti. Eesmärk on julgustada osapooli vanemliku vastutuse küsimustes kohtuväliseid kokkuleppeid sõlmima. Seepärast tuleb kokkulepet teistes liikmesriikides tunnustada ja täita samaväärselt kohtuotsusega tingimusel, et see on täitmisele pööratav liikmesriigis, kus kokkulepe sõlmiti ja sõltumata sellest, kas tegemist on osapoolte vahelise eraviisilise kokkuleppe või ametiasutuses sõlmitud kokkuleppega.

2.3. Määrus ei keela kohtutel pakilistes küsimustes ajutiste, sealhulgas kaitsemeetmete rakendamist

ARTIKKEL 20

Artikkel 20 võimaldab kohtul rakendada vastavalt oma riigi õigusaktidele ajutisi meetmeid, sealhulgas kaitsemeetmeid oma territooriumil asuva lapse suhtes ka juhul, kui asja sisuline arutamine kuulub mõne teise riigi kohtu pädevusse. Meedet võib rakendada kohus või asutus, kes on pädev käesoleva määruse kohaldamisalasse kuuluvates küsimustes (artikli 2 lõige 1). Näiteks sotsiaal- või noorsooküsimustega tegelev asutus võib vastavalt oma riigi õigusaktidele olla pädev ajutisi meetmeid rakendama.

Artikli 20 eesmärk ei ole pädevuse üleandmine. Seetõttu ei kohaldata ajutisi meetmeid enam, kui kohus, kellele kõnealusel asjas pädevus kuulub, on võtnud asjakohaseks peetavad meetmed.

Näide.

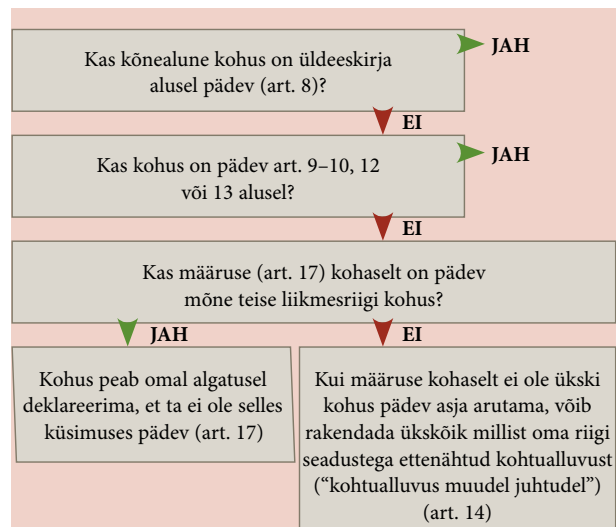
Suvepuhkusel olev perekond sõidab autoga liikmesriigist A liikmesriiki B. Liikmesriiki B jõudmise järel satuvad nad liiklusõnnetusse ja saavad kõik vigastada. Lapsel on ainult kerge vigastus, kuid tema mõlemad vanemad viiakse koomaseisundis haiglasse. Liikmesriigi B võimudel tuleb kiiresti võtta teatud ajutisi meetmeid lapse kaitseks, kellel ei ole liikmesriigis B sugulasi. Asjaolu, et määruse kohaselt kuulub asja sisuline arutamine liikmesriigi A kohtute pädevusse, ei takista liikmesriigi B kohtuid või pädevaid asutusi tegemast ajutist otsust lapse kaitseks meetmete võtmise kohta. Nimetatud meetmete rakendamine lõpetatakse, kui liikmesriigi A kohtud on oma otsuse teinud.

II. Milliste liikmesriikide kohtud on pädevad?

Artiklites 8–14 esitatud kohtualluvuse määramise eeskirjad moodustavad täieliku kohtualluvuse aluste süsteemi, mis võimaldab määrata kindlaks pädeva liikmesriigi. Määrus sätestab ainult selle, millise liikmesriigi kohtualluvusse asi kuulub, kuid ei näe ette, milline antud liikmesriigi kohus on selles asjas pädev. See otsustatakse kõnealuse riigi protsessiõiguse põhjal (vt Euroopa õiguslase koostöö võrgustik⁽¹⁾ ja Õiguslase koostöö atlas⁽²⁾).

Kohus, millele on esitatud vanemliku vastutuse küsimust puudutav hagi, peab tegema järgmise analüüsi:

1. Üldreegel – riik, kus on lapse alaline elukoht

ARTIKKEL 8

Määruse aluspõhimõtte kohaselt on parim koht vanemliku vastutuse küsimuste arutamiseks asjakohases kohtus selles liikmesriigis, kus on lapse alaline elukoht. Määrus ei määratle “alalise elukoha” mõistet, mida rahvusvahelistes dokumentides üha laialdasemalt kasutatakse. Kõnealuse mõiste peab igal erijuhul tegelike asjaolude põhjal määratlema kohtunik. Mõiste tähendust tuleb tõlgendada vastavalt määruse eesmärkidele.

Tuleb rõhutada, et siinkohal ei peeta silmas alalise elukoha mõistet siseriiklikus õiguses, vaid sellest sõltumatult ühenduse õiguse määratlust. Kui laps kolib ühest liikmesriigist teise, peaks ta põhimõtteliselt samaaegselt alalise elukoha omandamisega uues liikmesriigis kaotama selle eelmises liikmesriigis. Kohtuniku roll iga üksikjuhtumi tõlgendamisel tähendab, et kuigi omadussõna „alaline“ viitab tavaliselt teatava ajavahemiku möödumisele, ei saa välistada juhtumeid, kus laps omandab uues liikmesriigis alalise elukoha juba sinna saabumise päeval, sõltuvalt konkreetsetest asjaoludest.

Kohtualluvuse küsimus otsustatakse hagi esitamise ajal. Kui hagi on esitatud pädevale kohtule, jääb ta põhimõtteliselt kõnealuses küsimuses pädevaks ka juhul, kui laps kolib kohtuprotsessi ajal alaliselt elama teise liikmesriiki (“*perpetuatio fori*” põhimõte). Seega ei tähenda lapse alalise elukoha muutus protsessi ajal veel kohtualluvuse muutumist.

(1) <http://www.europa.eu.int/civiljustice>

(2) http://www.europa.com/justice_home/judicialatlascivil

Artiklis 15 sätestatakse siiski võimalus viia kohtuasi teatud tingimustel üle kohtusse, mis asub selles liikmesriigis, kuhu laps on kolinud juhul, kui see on lapse parimates huvides (vt III peatükk). Kui lapse alaline elukoht muutub ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise tagajärjel, võib kohtualluvust muuta ainult väga rangeid tingimusi järgides (vt VII peatükk).

2. Erandid üldreeglist

Artiklites 9, 10, 12 ja 13 tuuakse ära erandid üldreeglist, s.t juhtumid, kus pädevad võivad olla selle liikmesriigi kohtud, kus laps alaliselt ei ela.

a) Lapse varasema alalise elukoha jätkuv kohtualluvus

ARTIKKEL 9

Lapse kolimisel ühest liikmesriigist teise tuleb suhtlusõigus jm lapsega kokkusaamise kord tihti peale läbi vaadata ja seda uute asjaoludega kohandada. Artikkel 9 sisaldab uuenduslikku eeskirja, millega julgustatakse vanemliku vastutuse kandjaid enne elukoha muutust suhtlusõiguse vajalikes muudatustes kokku leppima ja, kui kokkuleppele ei jõuta, pöörduma erimeelsuste lahendamiseks pädevasse kohtusse. Artikkel ei takista mingil moel isikute liikumist Euroopa Ühenduse piirides, see tagab vaid, et isik, kes ei saa enam suhtlusõigust endist viisi kasutada, ei pea esitama hagi uue liikmesriigi kohtule, vaid saab suhtlusõiguse asjakohaseks kohandamiseks pöörduda sama kohtu poole, kes määras suhtlusõiguse, veel kolme kuu jooksul pärast kolimist. Nimetatud ajavahemiku jooksul ei kuulu suhtlusõiguse küsimused uue liikmesriigi kohtute pädevusse.

Artikkel 9 kehtib järgmistel tingimustel:

- Päritoluliikmesriigi kohtud peavad olema teinud otsuse suhtlusõiguse kohta.

Artikkel 9 kehtib ainult juhul, kui suhtlusõiguse kasutaja soovib varem suhtlusõiguse kohta langetatud otsuse muutmist. Artikkel 9 ei kehti juhul, kui päritoluliikmesriigi kohtud ei ole suhtlusõiguse kohta otsust teinud – sel juhul kohaldatakse muid kohtualluvust määratlevaid reegleid. Uue liikmesriigi kohtud on artikli 8 põhjal pädevad suhtlusõiguse küsimustes otsuseid tegema pärast seda, kui laps on sellesse riiki alaliselt elama asunud.

- Artiklit kohaldatakse üksnes “seadusliku” kolimise korral.

Tuleb välja selgitada, kas vanemliku vastutuse kandjal on mis tahes kohtuotsuse või päritoluliikmesriigis kohaldatavate seaduste (sealhulgas rahvusvahelise eraõiguse kohta kehtivate eeskirjade) kohaselt lubatud kolida teise liikmesriiki ilma teise vanemliku vastutuse kandja nõusolekuta. Kui ümberkolimine ei ole seaduslik, kohaldatakse artikli 9 asemel artiklit 10 (vt VII peatükk). Samas, kui lapse alalise elukoha muutmise ühepoolne otsus on seaduslik ja allpool toodud tingimused on täidetud, kohaldatakse artiklit 9.

■ **Artiklit 9 kohaldatakse ainult kolme kuu jooksul pärast lapse kolimist.**

Kolmekuulist ajavahemikku arvestatakse alates päevast, mil laps päritoluliikmesriigist füüsiliselt ära kolis. Kolimise kuupäeva ei tohi segi ajada päevaga, millal laps uude liikmesriiki alaliselt elama asus. Kui päritoluliikmesriigi kohtule esitatakse hagi pärast kolimise kuupäevast arvestatud kolmekuulise tähtaja lõppu, ei kuulu küsimus vastavalt artiklile 9 tema pädevusse.

■ **Laps peab olema nimetatud kolmekuulise ajavahemiku jooksul uude liikmesriiki alaliselt elama asunud.**

Artiklit 9 kohaldatakse üksnes juhul, kui laps on nimetatud kolmekuulise ajavahemiku jooksul uude liikmesriiki alaliselt elama asunud. Kui laps ei ole selle aja jooksul sinna alaliselt elama asunud, säilib põhimõtteliselt päritoluliikmesriigi kohtute pädevus vastavalt artiklile 8.

■ **Suhtlusõiguse kasutaja alaline elukoht peab olema endiselt päritoluliikmesriigis.**

Kui suhtlusõiguse kasutaja ei ela enam alaliselt päritoluliikmesriigis, artiklit 9 ei kohaldata; uue liikmesriigi kohtute pädevus algab siis, kui laps on antud riiki alaliselt elama asunud.

■ **Suhtlusõiguse kasutaja ei tohi olla kohtualluvuse muutusega nõustunud.**

Kuna antud sätte eesmärk on tagada, et suhtlusõiguse kasutaja saaks esitada hagi oma liikmesriigi kohtule, ei kohaldata artiklit 9 juhul, kui ta nõustub kohtualluvuse üleminekuga uue liikmesriigi kohtutele. Seega, kui suhtlusõiguse kasutaja osaleb suhtlusõigust käsitlevas menetluses uue liikmesriigi kohtus ilma nimetatud kohtu pädevust vaidlustamata, artiklit 9 ei kohaldata ja pädevus läheb üle uue liikmesriigi kohtule (lõige 2). Samuti ei keela artikkel 9 suhtlusõiguse kasutajal esitada hagi uue liikmesriigi kohtutele, et taotleada suhtlusõiguse küsimuste läbivaatamist.

- **Artikkel 9 ei keela uue liikmesriigi kohtutel langetada otsuseid muudes küsimustes peale suhtlusõiguse.**

Artikkel 9 käsitleb üksnes kohtute pädevust langetada otsuseid suhtlusõiguse küsimustes ning seda ei kohaldata muudele vanemliku vastutuse küsimustele, nt eestkosteõigusele. Seega ei keela artikkel 9 koos lapsega teise liikmesriiki kolinud suhtlusõiguse kasutajal anda kolme kuu jooksul pärast kolimist uue liikmesriigi kohtusse eestkosteõiguse küsimusega seotud hagi.

Lapse varasema elukoha jätkuv kohtualluvus (art. 9)

ARTIKKEL 9

<p>Kas otsuse suhtlusõiguse kohta tegid selle liikmesriigi kohtud, kust laps ära kolis (“päritoluliikmesriik”)?</p>	<p>➔ EI Artiklit 9 ei kohaldata, kuid teise liikmesriigi kohtud omandavad pädevuse siis, kui laps vastavalt artiklile 8 sinna alaliselt elama asub.</p>
<p>▼ JAH</p> <p>Kas laps kolis seaduslikul viisil päritoluliikmesriigist teise liikmesriiki (“uus liikmesriik”)?</p>	<p>➔ EI Artiklit 9 ei kohaldata, kui laps seadusevastaselt ära viidi. Selle asemel kohaldatakse lapseröövi puhul kehtivaid eeskirju.</p>
<p>▼ JAH</p> <p>Kas laps on kolme kuu jooksul uude liikmesriiki alaliselt elama asunud?</p>	<p>➔ EI Artiklit 9 ei kohaldata. Kui lapse alaline elukoht on kolme kuu möödudes endiselt päritoluliikmesriigis, säilitavad selle liikmesriigi kohtud artikli 8 kohaselt oma pädevuse.</p>
<p>▼ JAH</p> <p>Kas suhtlusõiguse kasutaja alaline elukoht on endiselt päritoluliikmesriigis?</p>	<p>➔ EI Artiklit 9 ei kohaldata.</p>
<p>▼ JAH</p> <p>Kas suhtlusõiguse kasutaja on osalenud uue liikmesriigi kohtutes toimunud menetlustes ilma nende pädevust kahtluse alla seadmata?</p>	<p>➔ EI Artiklit 9 kohaldatakse.</p>
<p>▼ JAH</p>	<p>Artiklit 9 ei kohaldata.</p>

b Kohtualluvus lapserövi korral

ARTIKKEL 10

Lapserövi korral reguleerib kohtualluvust spetsiaalne eeskiri (vt VII peatükk).

c Kokkulepe kohtualluvuse kohta

ARTIKKEL 12

Määrusega kehtestatakse piiratud võimalus esitada hagi selle liikmesriigi kohtusse, kus laps alaliselt ei ela, kas sel põhjusel, et küsimus on seotud poolelioleva lahutusprotsessiga või seetõttu, et lapsel on oluline side selle liikmesriigiga.

Artikkel 12 hõlmab kaht erinevat olukorda:

Olukord nr 1:

Abielulahutuse taotlust menetleva kohtu pädevus vanemliku vastutuse küsimustes

ARTIKLI 12 LÕIKED 1 JA 2

Kui liikmesriigis on käimas abielulahutuse menetlus, on selle riigi kohtud pädevad ka kõnealuse lahutusega seotud vanemliku vastutuse küsimustes isegi juhul, kui laps ei ela alaliselt nimetatud liikmesriigis. Põhimõtet kohaldatakse sõltumata sellest, kas tegu on abikaasade ühise lapsega.

Abielulahutuse küsimust arutav kohus on pädev, kui on täidetud järgmised tingimused:

- Vähemalt üks abikaasadest kannab lapse suhtes vanemlikku vastutust.
- Kohtunik peaks selgitama, kas hagiavalduse sisseandmise ajal tunnistasid kõik vanemliku vastutuse kandjad abielulahutuse küsimust arutava kohtu pädevust kas ametliku nõusoleku andmisega või muul üheselt mõistetaval viisil.
- Kõnealuse kohtu pädevus on lapse parimates huvides.

Abielulahutuse küsimust arutava kohtu pädevus lakkab niipea, kui:

- abielulahutuse otsus on jõustunud või
- abielulahutuse otsuse jõustumise ajal pooleli olnud vanemliku vastutusega seotud menetluse puhul jõustub selles menetluses tehtud otsus või
- abielulahutuse ja vanemliku vastutuse menetlused on lõppenud mõnel muul põhjusel (nt lahutus- ja vanemlikku vastutust puudutava hagi tagasivõtmine).

Määruse ingliskeelses versioonis artikli 12 lõike 1 punktis b ja artikli 12 lõike 3 punktis b veidi erinevalt sõnastatud väljendid (“lapse parimates huvides”) tõlgitakse teistesse keeltesse ühtemoodi.

Olukord nr 2:

Kohtu pädevus, mis asub liikmesriigis, millega lapsel on oluline side

ARTIKLI 12 LÕIGE 3

Kui pooleliolevaid lahutusmenetlusi ei ole, võivad liikmesriikide kohtud olla vanemliku vastutuse küsimustes pädevad ka juhul, kui laps ei ela alaliselt antud liikmesriigis, kuid on täidetud järgmised tingimused:

- Lapsel on kõnealuse liikmesriigiga oluline side, eelkõige seetõttu, et üks vanemliku vastutuse kandjatest elab alaliselt selles liikmesriigis või et laps on selle liikmesriigi kodanik. Samas ei ole välistatud muud tingimused ja side võib põhineda ka muudel kriteeriumidel.
- Kõik menetluse osapooled tunnistavad hagi esitamise ajal kõnealuse kohtu pädevust kas ametliku nõusoleku

andmisega või muul üheselt mõistetaval viisil (vrd sama nõue olukorras nr 1).

- Antud kohtualluvus on lapse parimates huvides (samaselt artikli 12 lõikega 1).

Artikli 12 lõige 4 täpsustab, millistel asjaoludel nimetatud artiklis määratletud kohtualluvus loetakse “lapse parimates huvides” olevaks, kui laps elab alaliselt kolmandas riigis, mis ei ole 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooni lepinguosaline (vt XI peatükk).

d Lapse kohalviibimisel põhinev kohtualluvus

ARTIKKEL 13

Kui lapse alalist elukohta ei saa kindlaks teha ja artiklit 12 ei kohaldata, lubab artikkel 13 liikmesriigi kohtunikul teha otsuseid vanemliku vastutuse küsimustes nende laste suhtes, kes antud liikmesriigis viibivad.

e Kohtualluvus muudel juhtudel

ARTIKKEL 14

Kui liikmesriigi ükski kohus ei ole artiklite 8–13 kohaselt pädev, määratakse kohtualluvus igas liikmesriigis kindlaks kõnealuse riigi rahvusvahelist eraõigust käsitlevate õigusaktide alusel. Selliseid otsuseid tuleb vastavalt määruses toodud põhimõtetele teistes liikmesriikides tunnustada ja täitmisele pööratavateks kuulutada.

**III. Kohtuasja
üleviimine
kohtusse,
kus on asja
arutamiseks
paremad
võimalused**

ARTIKKEL 15

Määrus sisaldab uuenduslikku eeskirja, millega kohtul, kuhu hagiavaldus anti, lubatakse erandina anda kohtuasi üle teise liikmesriigi kohtule, kus on asja arutamiseks paremad võimalused. Kohus võib üle viia kas **kohtuasja tervikuna** või **selle teatud osa**.

Üldreegli kohaselt on pädevad asja arutama selle liikmesriigi kohtud, kus oli hagiavalduse andmise ajal lapse alaline elukoht (artikkel 8). Seetõttu ei lähe kohtualluvus automaatselt üle teisele kohtule, kui laps kohtumenetluse ajal alaliselt teise liikmesriiki elama asub.

Siiski võib erandina esineda asjaolusid, mille puhul kohtus, kuhu hagiavaldus anti ("menetluse algatanud kohus"), ei ole asja arutamiseks kõige paremad võimalused. Artikkel 15 lubab sellisel juhul menetluse algatanud kohtul viia kohtuasi üle mõne teise liikmesriigi kohtusse tingimusel, et see on lapse parimates huvides. Kord juba teise liikmesriigi kohtusse üle viidud kohtuasja ei või enam kolmandasse kohtusse üle viia (põhjendus 13).

1. Millistel asjaoludel saab kohtuasja teise kohtusse üle viia?

Kohtuasja võib teise kohtusse üle viia järgmistel tingimustel:

Lapsel peab antud teise liikmesriigiga olema "eriline side". Artikli 15 lõikes 3 loetletakse viis olukorda, mille puhul lapsel loetakse olevat vastavalt määrusele selline side:

- see riik on saanud lapse alaliseks elukohaks pärast hagi andmist menetluse algatanud kohtusse; või
- laps elas varem alaliselt nimetatud teises liikmesriigis; või
- laps on nimetatud riigi kodanik; või
- see on vanemliku vastutuse kandja alaline elukoht; või
- nimetatud liikmesriigis asub lapse vara, kui kohtuasi käsitleb lapse kaitseks võetavaid meetmeid, mis on seotud tema vara haldamise, säilitamise või kasutamisega.

Sellele lisaks peavad mõlemad kohtud olema veendunud, et kohtuasja üleviimine on lapse parimates huvides. Kohtunikud peaksid tegema koostööd, et seda "kohtuasja konkreetsete asjaolude" põhjal hinnata.

Üleviimine võib toimuda:

- ühe osapoolte taotluse alusel, või
- kohtu enda algatusel, kui sellega nõustub vähemalt üks osapooltest, või
- teise liikmesriigi kohtu taotluse alusel, kui sellega nõustub vähemalt üks osapooltest.

2. Millist menetlust kohaldatakse?

Kohtul, kellele esitatakse kohtuasja üleviimise taotlus või kes tahab asja omal algatusel üle viia, on kaks võimalust:

- **ta võib menetluse peatada ja soovitada osapooltel esitada vastav taotlus teise liikmesriigi kohtule, või**
- **ta võib pöörduda vahetult teise liikmesriigi kohtu poole, et see asja üle võtaks.**

Esimesel juhul annab menetluse algatanud kohus tähtaja, mille jooksul osapooltel tuleb esitada hagi teise liikmesriigi kohtule. Kui osapooled antud tähtaja jooksul teise kohtusse ei pöördu, kohtuasja üle ei viida ja menetlust alustanud kohus jätkab pädevuse teostamist. Määruses ei nähta ette konkreetset tähtaega, kuid see peab olema piisavalt lühike, tagamaks, et kohtuasja üleviimine ei põhjusta last ja osapooli kahjustavaid viivitusi. Kohtuasja ülevõtmise taotluse saanud kohus peab kuue nädala jooksul pärast tema poole pöördumist otsustama, kas ta on nõus asja üle võtma. Seejuures tuleb lähtuda sellest, kas konkreetsel juhul on kohtuasja üleviimine

lapse parimates huvides. Keskasutused võivad sellele oluliselt kaasa aidata, teavitades kohtunikke teises liikmesriigis valitsevast olukorrast. Olukorra hindamise aluseks peaks olema vastastikune usaldus ja eeldus, et põhimõtteliselt on kõigi liikmesriikide kohtud pädevad kohtuasja menetlema.

Kui teine kohus pädevusest loobub või kuue nädala jooksul pärast tema poole pöördumist pädevust ei võta, säilitab menetluse algatanud kohus pädevuse ja peab seda teostama.

3. Mõningad praktilised küsimused

> Kuidas teeb kohtuasja teise kohtusse üle viia sooviv kohtunik kindlaks, milline teise liikmesriigi kohus on pädev?

Teise liikmesriigi pädeva kohtu leidmiseks võib kasutada tsiviilasjades tehtava Euroopa õiguslase koostöö atlast. Kohtuatlasest leiab andmed eri liikmesriikide piirkondlike pädevate kohtute kohta ja nende kontaktandmed (nimetus, telefoninumber, e-posti aadress jne) (vt Õiguslase koostöö atlas⁽¹⁾). Määruses nimetatud keskasutused võivad samuti abistada kohtunikke teiste liikmesriikide pädevate kohtute leidmisel (vt *X peatükk*).

> Kuidas peaksid kohtunikud omavahel sidet pidama?

Artiklis 15 on sätestatud, et kohtuasja üleviimiseks teevad kohtud koostööd kas vahetult või keskasutuste kaudu. Eriti kasulikuks võib asjaosalistele kohtunikele osutada vastastikune teabevahetus, et hinnata, kas kohtuasja üleviimiseks vajalikud tingimused on konkreetsel juhul täidetud ja eeskätt seda, kas üleviimine oleks lapse parimates huvides. Kui kaks kohtunikku ühte keelt räägivad ja sellest aru saavad, tuleks neil kõhklematult telefoni või e-posti teel otseühendusse astuda. Abi võib olla ka muust kaasaegsest tehnoloogiast, näiteks konverentskõnedest. Keeleprobleemide korral võivad kohtunikud kasutada tõlkide abi. Keskasutused saavad samuti kohtunikele abiks olla.

(1) http://www.europa/comm/justice_home/judicialatlascivil

Kohtunikud peaksid menetluse osapooli ja nende õigusnõustajaid asjaga kursis hoidma, aga konkreetsel juhul sobivate menetluste ja tagatiste küsimused jäävad nende endi otsustada.

Kohtud võivad ka keskasutuste kaudu koostööd teha.

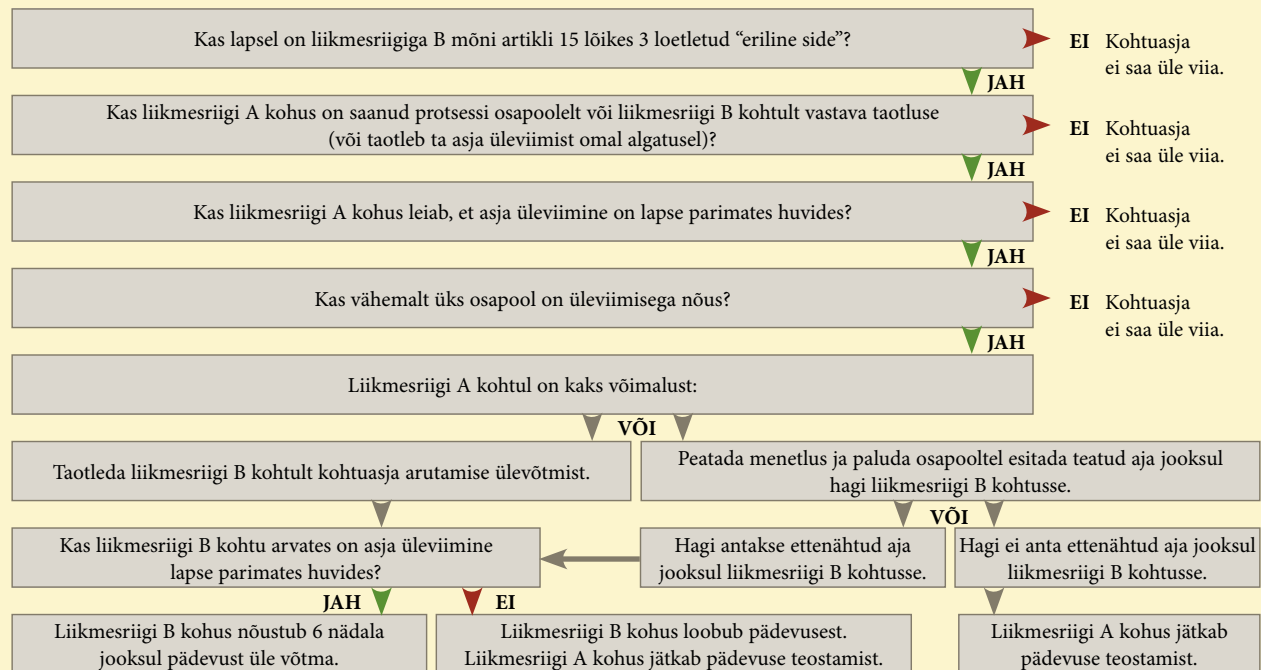
➤ **Kes vastutab dokumentide tõlkimise eest?**

Artikkel 15 ei käsitle tõlkimise korraldamist. Kohtunikud peaksid püüdma kõigil juhtudel leida praktilised lahendused, mis on kooskõlas iga kohtuasja vajaduste ja asjaoludega. Adressaadiks oleva riigi menetlusõigusest sõltuvalt ei pruugi tõlkimine osutada vajalikuks, kui kohtuasi antakse üle kohtunikule, kes kõnealuses asjas kasutatavat keelt valdab. Kui tõlkimine osutub vajalikuks, võib see piirduda kõige tähtsamate dokumentidega. Võimalik, et ka keskasutused saavad siin mitteametlike tõlgetega abiks olla (vt X peatükk).

ARTIKKEL 15

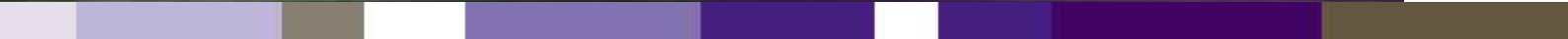
Kohtuasja üleviimine kohtusse, kus on selle arutamiseks paremad võimalused

Kui ühe liikmesriigi (“A”) kohtusse on määruse artiklite 8–14 põhjal antud hagi, võib nimetatud kohus erandina viia kohtuasja üle teise liikmesriigi (“B”) kohtusse, kui on täidetud järgmised tingimused:

**IV. Mis saab juhul,
kui sama menetlus
on algatatud kahes
liikmesriigis?**

ARTIKLI 19 LÕIGE 2

Võib juhtuda, et osapooled algatavad erinevates liikmesriikides ühe ja sama lapse suhtes ühe ja sama alusega hagide põhjal vanemlikku vastutust käsitlevad menetlused. Nii võidakse alustada paralleelseid menetlusi, mis võivad tulemuseks anda omavahel vastuolus olevad kohtuotsused ühes ja samas küsimuses.

Artikli 19 lõikega 2 reguleeritakse olukordi, kus erinevates liikmesriikides algatatakse vanemlikku vastutust käsitlevad menetlused:

- **ühe ja sama lapse suhtes ja**
- **ühe ja sama alusega hagide põhjal.**

Sellisel puhul sätestab artikli 19 lõige 2, et põhimõtteliselt on pädev see kohus, kellele hagi esimesena esitati. Teisena avalduse saanud kohtul tuleb menetlus peatada ja oodata, kuni esimene kohus oma pädevuse küsimuse otsustab. Kui esimene kohus peab ennast pädevaks, peab teine kohus pädevusest loobuma. Teine kohus võib menetlust jätkata üksnes juhul, kui esimene kohus leiab, et ta ei ole antud asjas pädev või kui esimene kohus otsustab kohtuasja arutamise artikli 15 kohaselt üle viia.

Eeldatavalt kasutatakse vanemlikku vastutust käsitlevate menetluste puhul poolelioleva kohtuasja mehhanismi harva, kuna tavaliselt on lapse alaline elukoht ainult ühes liikmesriigis, mille kohtutele kuulub pädevus kohtualluvuse üldreegli (artikkel 8) põhjal.

Määrus annab teise võimaluse võimalike kohtualluvuse alaste konfliktide vältimiseks, kuna lubab kohtuasja teise kohtusse üle viia. Seega võimaldab artikkel 15 kohtul erandina ja teatud tingimustel kohtuasja või osa sellest teise kohtusse üle viia (*vt III peatükk*).

**V. Kuidas saab
kohtuotsust
teises liikmesriigis
tunnustada ja
täitmisele pöörata?**

ARTIKLID 21, 23–39

Iga huvitatud osapool võib taotleda, et vanemliku vastutuse küsimustes ühe liikmesriigi kohtus tehtud otsust teises liikmesriigis tunnustatakse ja kuulutatakse täitmisele pööratavaks või mitte (“välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlus”).

Vastav taotlus esitatakse pädevale kohtule selles liikmesriigis, kus otsuse tunnustamist ja täitmisele pööramist taotletakse. Liikmesriikide poolt selleks määratud kohtud on toodud nimekirjas 1⁽¹⁾. Nimetatud kohus deklareerib viivitamatult, et kõnealune kohtuotsus pööratakse liikmesriigis täitmisele. Ei isikul, kelle suhtes täitmisele pööramist taotletakse, ega ka lapsel ei ole õigust kohtule oma arvamust esitada.

Kohus võib kohtuotsuse täitmisele pööratavaks kuulutamist keelduda ainult järgmistel põhjustel:

- selline tunnustamine on selgelt vastuolus selle liikmesriigi avaliku korraga, kus tunnustamist taotletakse;
- lapsele ei antud võimalust saada ära kuulatud, välja arvatud pakilistel juhtudel;
- otsus tehti tagaselja ja menetluse algatamist käsitlevat või samaväärset dokumenti ei ole kohale ilmumata jäänud isikule edastatud küllalt aegsasti ja sellisel viisil, et ta oleks saanud end kaitsta, välja arvatud juhul, kui on tõestatud, et selline isik on kohtuotsusega selgesõnaliselt nõustunud;
- kohtuotsuse tegemisel ei kuulatud ära isikut, kes väidab, et otsus kahjustab tema vanemlikku vastutust;

- otsus on vastuolus teise kohtuotsusega artikli 23 punktides e ja f toodud tingimustel;
- otsus puudutab lapse teise liikmesriiki elama paigutamist ja artiklis 56 ettenähtud menetlust ei ole järgitud.

Osapooled võivad kohtuotsuse edasi kaevata. Apellatsioonikaebused antakse liikmesriikide poolt selleks määratud kohtutesse, mis on ära toodud nimekirjas 2⁽¹⁾. Selles etapis võivad mõlemad osapooled esitada kohtule oma seisukohad.

Välisriigi kohtuotsuse tunnustamist taotleval isikul on õigus saada õigusabi, kui tal oli selline õigus oma päritoluliikmesriigis (artikkel 50). Nimetatud isikut võivad abistada ka keskasutused, kelle ülesanne on teavitada ja abistada vanemliku vastutuse kandjaid, kes taotlevad teises liikmesriigis vanemliku vastutuse küsimusi käsitleva kohtuotsuse tunnustamist ja täitmisele pööramist (artikli 55 punkt b).

Eespool kirjeldatud menetlus on üle võetud Brüsseli II määrusest. Seda kohaldatakse vanemliku vastutuse küsimusi, nt eestkosteõigust käsitlevate kohtuotsuste suhtes. On aga kaks erandit, mille puhul määrus kõnealust menetlust ette ei näe ja teistes liikmesriikides tunnustatakse kohtuotsust ning see pööratakse täitmisele ilma ühegi menetlusteta. Nimetatud erandid puudutavad suhtlusõigust (vt VI peatükk) ja röövitud lapse tagasitoomist (vt VII peatükk).

(1) ELT C40 17.02.05, lk 2

VI. Suhtlusõiguse reguleerimine

1. Määruse kohaselt on suhtlusõigus vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav

ARTIKLID 40 JA 41

Määruse üks peaeesmärk on tagada, et laps saaks abielulahutuse järel säilitada sidemed mõlema vanemliku vastutuse kandjaga ka siis, kui nad elavad erinevates liikmesriikides. Määrus hõlbustab piiriülese suhtlusõiguse teostamist, tagades ühes liikmesriigis tehtud suhtlusõigust käsitleva kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise teises liikmesriigis tingimusel, et otsusele on lisatud vastav tõend. Nimetatud uuel eeskirjal on kahesugune mõju: (a) enam ei tule taotleda välisriigi kohtuotsuse tunnustamist ja (b) enam ei saa kohtuotsuse tunnustamist vaidlustada. Tõend kohtuotsuse kohta tuleb väljastada päritoluliikmesriigis tingimusel, et on järgitud teatud menetluslikke tagatisi. Uus menetlus ei takista vanemliku vastutuse kandjatel soovi korral taotleda kohtuotsuse tunnustamist ja täitmisele pööramist välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetluse kaudu määruse vastavate punktide kohaselt (artikli 40 lõige 2) (vt V peatükk).

2. Mida suhtlusõiguse all silmas peetakse?

“Suhtlusõiguse” mõiste hõlmab eeskätt õigust viia laps piiratud ajavahemikuks kohta, mis ei ole tema alaline elukoht (artikli 2 lõige 10).

Uusi suhtlusõigust reguleerivaid eeskirju kohaldatakse igasuguse suhtlusõiguse suhtes, sõltumata sellest, kes antud õigusest kasu saab. Riiklike õigusaktide kohaselt võib suhtlusõiguse anda sellele vanemale, kellega laps koos ei ela, või teistele perekonnaliikmetele, näiteks vanavanematele, või kolmandatele isikutele.

Suhtlusõigus hõlmab lapse mis tahes laadi suhtlemist teise inimesega, sealhulgas näiteks telefoni ja e-posti teel.

Uusi tunnustamist ja täitmist käsitlevaid eeskirju kohaldatakse ainult suhtlusõigust määravate kohtuotsuste suhtes. Sellest erinevalt reguleerivad kohtuotsuseid, millega suhtlusõiguse andmisest keelduti, üldised otsuste tunnustamise eeskirjad.

3. Millistel tingimustel tõend väljastatakse?

Suhtlusõigust käsitlev kohtuotsus on teises liikmesriigis vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav, kui sellele on lisatud tõend, mille väljastab otsuse teinud asja esimesena arutanud kohtunik. Tõend näitab, et päritoluliikmesriigis toimunud menetlusel järgiti teatud menetluslikke tagatisi.

ARTIKLID 40, 41 JA III LISA

Päritoluliikmesriigi kohtunik väljastab tõendi seejärel, kui ta on kontrollinud, et alljärgnevatest menetluslikest tagatistest on kinni peetud:

- kõigile osapooltele on antud võimalus ära kuulatud saada;
- lapsele on antud võimalus ära kuulatud saada, välja arvatud juhul, kui tema vanuse või küpsusastme tõttu peetakse ära kuulamist sobimatuks;
- kui kohtuotsus tehti tagaselja, on mitteilmunud osapooltele menetluse algatamist käsitlev dokument või samaväärne dokument esitatud küllalt õigeaegselt ja viisil, mis võimaldas sellel isikul valmistuda enda kaitsmiseks, või on dokument antud isikule esitatud neid tingimusi täitmata, aga on siiski kindlaks tehtud, et ta kiidab otsuse selgesõnaliselt heaks.

Otsuse teinud kohtunik väljastab tõendi III lisas toodud tüüpvormil, mis täidetakse kohtuotsuse keeles. Lisaks sellele, et tõend näitab, kas eelnimetatud menetluslikest tagatistest on kinni peetud, sisaldab see ka praktilist teavet, mille eesmärk on kohtuotsuse täitmist hõlbustada (nt vanemliku vastutuse kandjate ja asjaosaliste laste nimed ja aadressid, igasugune suhtlusõiguse teostamise praktiline kord, mis tahes suhtlusõiguse kasutajal või teisel lapsevanemal lasuvad konkreetsed kohustused ja mis tahes piirangud, mis võivad olla suhtlusõiguse kasutamisega seotud). Uute eeskirjade kohaselt on kõik tõendis nimetatud suhtlusõigusega seotud kohustused põhimõtteliselt vahetult täitmisele pööratavad.

Kuigi määrus seda ei reguleeri, võivad kohtunikud leida, et hea tava kohaselt võiks kohtuotsuses nimetada põhjused, miks lapsele ei antud võimalust saada ära kuulatud.

Kui menetluslikest tagatistest ei ole kinni peetud, ei ole kohtuotsus teistes liikmesriikides vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav ning osapooltel tuleb selle saavutamiseks taotleda välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlust (vt *V peatükk*).

4. Millistel juhtudel otsuse teinud kohtunik tõendi väljastab?

ARTIKLI 41 LÕIKED 1 JA 3

See sõltub asjaolust, kas suhtlusõiguse kasutamisele võib kohtuotsuse tegemise ajal kaasneda piiriülene olukord.

a Suhtlusõigusega kaasneb piiriülene olukord

Paljude liikmesriikide siseriiklikud õigusaktid sätestavad, et vanemlikku vastutust käsitlevad kohtuotsused on edasikaebamisest sõltumata "täitmisele pööratavad". Kui siseriiklik õigus ei võimalda kohtuotsuse täitmist samal ajal, kui menetletakse selle vastu esitatud edasikaebust, annab määrus selleks õiguse otsuse teinud kohtunikule. Seda selleks, et otsuse jõustamist ei saaks viivitamise eesmärgil esitatud kaebustega asjatult edasi lükata.

b Suhtlusõigusega ei kaasne piiriülene olukord

Kui kohtuotsuse tegemise ajal ei viita miski sellele, et suhtlusõigust hakatakse teostama üle riigipiiride, ei ole kohtunikul tõendi väljastamise kohustus. Kui aga kohtuasjaga kaasnevad asjaolud viitavad tegelikule või potentsiaalsele võimalusele, et suhtlusõigus omandab piiriülese iseloomu, võivad kohtunikud pidada heaks tavaks tõendi väljastamist koos kohtuotsusega. Selline olukord võib tekkida näiteks juhul, kui kõnesolev kohus asub teise liikmesriigi piiri läheduses või vanemliku vastutuse kandjad on eri rahvustest isikud.

Kui olukord omandab edaspidi rahvusvahelise iseloomu nt seetõttu, et üks vanemliku vastutuse kandjatest kolib teise liikmesriiki, võib kumbki osapool taotleda otsuse langetanud kohtult tõendi väljastamist.

5. Kas tõendi väljastamise saab edasi kaevata?

ARTIKEL 43 JA PÕHJENDUS 24

Ei, tõendi väljastamist ei saa edasi kaevata. Kui otsuse teinud kohtunik on tõendi täitmisele vea teinud ja tõend ei kajasta kohtuotsust õigesti, saab otsuse teinud kohtule esitada taotluse tõendi täpsustamiseks. Sellisel juhul kohaldatakse päritoluliikmesriigi siseriiklikku õigust.

6. Millised on tõendi õiguslikud tagajärjed?

ARTIKLI 41 LÕIGE 1, ARTIKKEL 45

➤ Tõendiga varustatud suhtlusõigust käsitlev kohtuotsus on teistes liikmesriikides vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav

Tõendi lisamine suhtlusõigust käsitleva kohtuotsuse juurde võimaldab suhtlusõiguse kasutajal teises liikmesriigis taotleda kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist ilma igasuguse vahemenetluseta (välisriigi kohtuotsuse tunnustamiseta). Sellele lisaks ei saa teine osapool otsuse tunnustamist vaidlustada. Järelikult nende kohtuotsuste puhul artiklis 23 loetletud otsuste mittetunnustamise põhjused ei kehti.

Osapool, kes soovib teises liikmesriigis taotleda suhtlusõiguse täitmisele pööramist, esitab selleks kohtuotsuse koopia koos tõendiga. Tõendist on vaja tõlkida ainult suhtlusõiguse kasutamise korda käsitlev punkt 12.

➤ Tõend tagab, et tunnustamisel ja täitmisele pööramisel käsitletakse kõnealust otsust teises liikmesriigis samuti nagu selles liikmesriigis langetatud kohtuotsust

ARTIKLID 44, 47

Asjaolu, et kohtuotsus on teises liikmesriigis vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav, tähendab, et seda tuleb käsitleda kui oma riigi kohtuotsust ja tunnustada ning täita oma riigis langetatud kohtuotsustega samadel tingimustel. Kui üks osapooltest suhtlusõigust käsitlevale kohtuotsusele ei allu, võib teine osapool taotleda otsuse täitmisele pööramist vahetult kohtuotsuse täitmise liikmesriigi võimudelt. Täitmismenetlust ei reguleeri mitte käesolev määrus, vaid siseriiklik õigus (vt VIII peatükk).

7. Kohtuotsuse täitmise liikmesriigi kohtute pädevus suhtlusõiguse kasutamise korra kehtestamisel

ARTIKKEL 48

Kohtuotsuse täitmine võib osutada raskeks või koguni võimatuks, kui otsus ei sisalda piisavalt teavet suhtlusõiguse kasutamise korra kohta. Et suhtlusõigust saaks ka sellises olukorras teostada, annab määrus otsust jõustava liikmesriigi kohtutele pädevuse astuda vajalikke samme suhtlusõiguse kasutamise praktiliseks korraldamiseks tingimusel, et peetakse kinni nimetatud kohtuotsuse olulistest osadest.

Artikkel 48 ei anna kohtuotsuse täitmise kohtule üle pädevust asja sisu üle. Seetõttu lõpeb tegutsemiskorra kohaldamine vastavalt käesolevale sättele hilisema kohtuotsuse järel, mille teevad selle liikmesriigi kohtud, kelle kohtualluvuses on asja sisuline arutamine.

VII. Lapseröövivi korral kehtivad eeskirjad

ARTIKLID 10, 11, 40, 42, 55

Kõigi liikmesriikide poolt ratifitseeritud rahvusvahelise iseloomuga lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitlevat 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni ("1980. aasta Haagi konventsioon") kohaldatakse jätkuvalt liikmesriikide vahelistes suhetes. 1980. aasta Haagi konventsiooni täiendavad aga määruse mõningad sätted, mida rakendatakse liikmesriikide vahel toimepandud lapseröövide korral. Määrusega reguleeritud küsimuste puhul on määruses esitatud eeskirjad liikmesriikide vahelistes suhetes konventsiooni eeskirjade suhtes ülimuslikud.

Määrusega püütakse tõkestada vanemate poolt liikmesriikide vahel toime pandud lapserööve ja kui need siiski aset leiavad, tagada lapse kohene tagasitoomine tema päritoluliikmesriiki. Käesolevas määruses hõlmab lapserööv nii ebaseaduslikku äraviimist kui ka kinnipidamist (artikli 2 lõige 11). Alljärgnevat kohaldatakse mõlema olukorraga seonduvatel juhtudel.

Kui röövitud laps viiakse ühest liikmesriigist ("päritoluliikmesriik") teise liikmesriiki ("taotluse saaja liikmesriik"), tagab määrus, et päritoluliikmesriigi kohtutele jääb röövist hoolimata pädevus eestkosteküsimuste üle otsustamisel. Kui taotluse saaja liikmesriigi kohtule esitatakse lapse tagasitoomise taotlus, rakendab nimetatud kohus 1980. aasta Haagi konventsiooni, mida täiendab määrus. Kui taotluse saaja liikmesriigi kohus otsustab last mitte tagasi tuua, edastab ta vastava otsuse koopia koheselt päritoluliikmesriigi pädevale kohtule. Nimetatud kohus võib ühe osapoole taotlusel uurida eestkosteküsimust. Kui kohus teeb otsuse, mis sisaldab ka lapse tagasitoomist, on see otsus taotluse saanud liikmesriigis vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav ilma välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlust läbimata (vt skeem lk 49).

Uute lapseröövi reguleerivate eeskirjade tähtsamad põhimõtted

1. Küsimus jääb päritoluliikmesriigi kohtute pädevusse (vt skeem lk 39).
2. Taotluse saanud liikmesriigi kohtud tagavad lapse kohese tagasitoomise (vt skeem lk 43)
3. Kui taotluse saanud liikmesriigi kohus otsustab last mitte tagasi tuua, peab ta edastama oma otsuse koopia päritoluliikmesriigi pädevale kohtule, kes teavitab sellest osapooli. Mõlemad kohtud teevad omavahel koostööd (vt skeem lk 49)
4. Kui päritoluliikmesriigi kohus otsustab, et laps tuuakse tagasi, ei ole selle otsuse kui välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlus vajalik ja otsus pööratakse taotluse saanud liikmesriigis vahetult täitmisele (vt skeem lk 49).
5. Päritoluliikmesriigi ning taotluse saanud liikmesriigi keskasutused teevad omavahel koostööd ja abistavad kohtuid nende ülesannete täitmisel.

Üldiselt tuleks siinkohal meenutada, et lapseröövi käsitlevate küsimuste iseloom ja keerukus, mis on reguleeritud mitmete rahvusvaheliste dokumentidega, nõuab spetsiaalseid või hea väljaõppe saanud kohtunikke. Kohtute töö korraldus ei kuulu küll määruse kohaldamisalasse, kuid nende liikmesriikide kogemused, kes on koondanud 1980. aasta Haagi konventsiooniga reguleeritud küsimuste menetlemise teatud piiratud arvu kohtute või kohtunike kätte, on positiivsed ning osutavad töö kvaliteedi ja tõhususe kasvule.

1. Kohtualluvus

ARTIKKEL 10

Takistamaks vanemate poolt lapse röövimist ja teise liikmesriiki viimist, tagab artikkel 10, et selle liikmesriigi kohtute pädevus, kus oli enne röövimist lapse alaline elukoht (“päritoluliikmesriik”), säilib sisulistes küsimustes ka pärast röövi. Kohtualluvust võib uue liikmesriigi (“taotluse saaja liikmesriik”) kohtutele üle anda üksnes väga rangetel tingimustel (vt *skeem lk 39*).

Määruse kohaselt võivad taotluse saaja liikmesriigi kohtud olla pädevad ainult kahel juhul:

Olukord nr 1:

- Laps on taotluse saanud liikmesriiki alaliselt elama asunud ja
- Kõik, kellel on eestkosteõigus, on rööviga nõustunud.

Olukord nr 2:

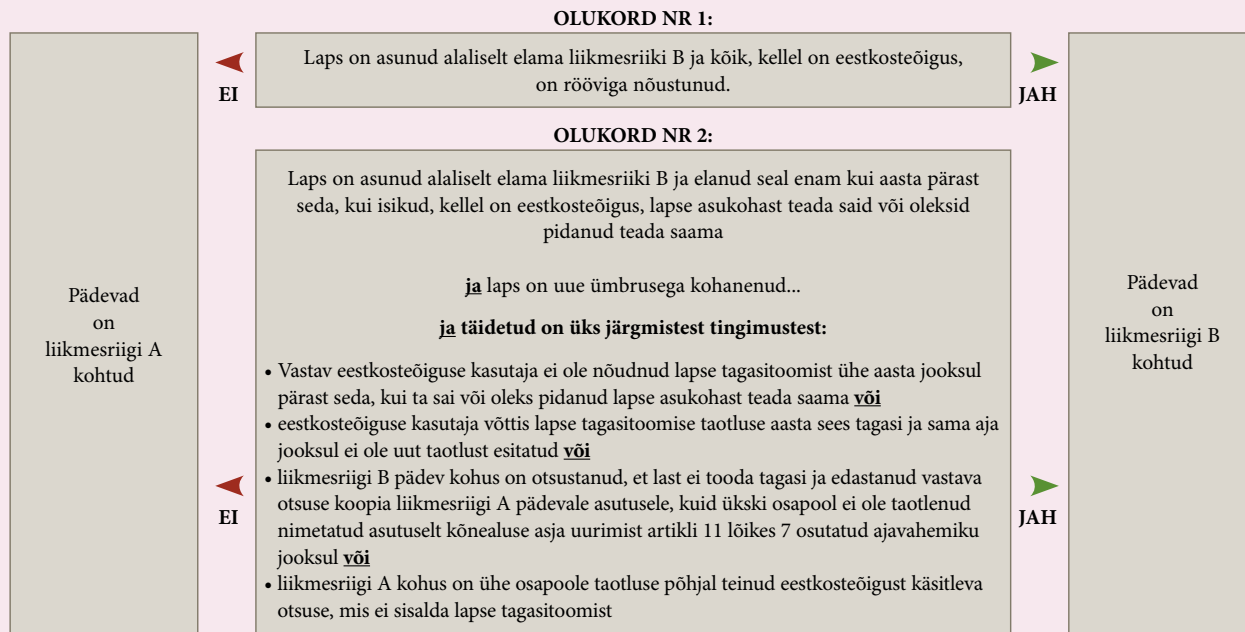
- Laps on taotluse saanud liikmesriiki alaliselt elama asunud ja elanud seal vähemalt ühe aasta pärast seda, kui isikud, kellel on eestkosteõigus, lapse asukohast teada said või oleksid pidanud teada saama ja

- laps on oma uues keskkonnas kohanenud **ja lisaks on täidetud vähemalt üks alljärgnevatest tingimustest:**

- aasta jooksul pärast seda, kui lapsest ilma jäänud vanem on saanud või oleks pidanud saama teada lapse asukoha, ei ole lapse tagasitoomise taotlust kohtule esitatud;
- lapse tagasitoomise taotlus esitati, kuid tühistati seejärel ja uut taotlust ei ole sama aasta jooksul esitatud;
- taotluse saanud liikmesriigis on tehtud tagasitoomisest keeldumise otsus ja mõlema liikmesriigi kohtud on astunud artikli 11 lõikega 6 ette nähtud samme, kuid kohus on vastavalt artikli 11 lõikele 7 menetluse lõpetanud, sest osapooled ei ole kolme kuu jooksul alates nende teavitamise kuupäevast kohtusse pöördunud;
- menetluse algatanud pädev kohus on teinud eestkosteõiguse kohta otsuse, milles ei nähta ette lapse tagasitoomist.

Kohtualluvus lapseröövi korral

Näide: Laps rööviti ja viidi liikmesriigist A liikmesriiki B. Milline kohus on pädev sisulistest küsimustes otsustama?

2. Lapse kohest tagasitoomist tagavad eeskirjad

ARTIKLI 11 LÕIKEID 1–5

Kui mõne liikmesriigi kohus saab taotluse lapse tagasitoomiseks vastavalt 1980. aasta Haagi konventsioonile, rakendab ta lisaks konventsiooni eeskirjadele määruse artikli 11 lõikeid 1–5 (vt *skeem lk 43*). Selleks võib kohtunik pidada vajalikuks uurida nimetatud konventsiooniga seotud pretsedendiõigust, mille kohta leiab materjale Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi asutatud andmebaasist INCADAT. Abi võib olla ka nimetatud konventsiooni seletuskirjast ja selle praktilisest juhendist (vt Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi veebilehekülj⁽¹⁾).

2.1. Kohus hindab, kas on toime pandud lapseröövi määruse mõistes

ARTIKLI 2 LÕIKE 11 PUNKTID A JA B

Kõigepealt selgitab kohtunik välja, kas käesoleva määruse mõistes on aset leidnud "ebaseaduslik äraviimine või kinnipidamine". Artikli 2 lõikes 11 esitatud mõiste on väga sarnane 1980. aasta Haagi konventsiooni (artikkel 3) mõistele ja hõlmab lapse äraviimist või kinnipidamist juhul, kui sellega rikutakse eestkosteõigust selle liikmesriigi õiguse alusel, kus laps vahetult enne röövimist alaliselt elas. Kuid määruses lisatakse, et eestkosteõigust loetakse ühiselt teostatavaks, kui üks vanemliku vastutuse kandja ei saa ilma teise vanemliku vastutuse kandja nõusolekuta otsustada lapse elukohta. Selle tulemusena kujutab lapse ühest liikmesriigist teise viimine ilma asjakohase isiku nõusolekuta käesoleva määruse mõistes lapseröövi. Kui äraviimine on siseriikliku õiguse kohaselt seaduslik, võib kohaldada määruse artiklit 9.

2.2. Kui last on päritoluliikmesriigis võimalik kaitsta, annab kohus alati korralduse tema tagasitoomiseks

ARTIKLI 11 LÕIGE 4

Määruses toonitatakse põhimõtet, mille kohaselt kohus annab korralduse lapse koheseks tagasitoomiseks, pidades 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 punktis b määratletud erandeid hädavajaliku miinimumini. Vastavalt määruse põhimõttele tuuakse laps alati tagasi, kui päritoluliikmesriigis suudetakse teda kaitsta.

1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 punkti b kohaselt ei ole kohtul kohustust anda korraldust lapse tagasitoomiseks, kui tagasitoomine võiks last füüsiliselt või psüühiliselt ohtu seada või panna teda väljakannatamatusse olukorda. Määruses minnakse sellest kaugemale, laiendades lapse tagasitoomiseks korralduse andmise kohustust ka juhtudele, kus tagasitoomine võiks last niisugusesse ohtu seada, kuid sellegipoolest on kindlaks tehtud, et päritoluliikmesriigi ametiasutused on võtnud või on valmis võtma piisavad meetmed lapse kaitsmiseks pärast tema tagasitoomist.

Kohus peab selle küsimuse uurimisel lähtuma juhtumiga seotud asjaoludest. Ei piisa üksnes sellest, kui päritoluliikmesriigis on kehtestatud nõuetekohane kord lapse kaitsmiseks, vaid peab ka olema teada, et päritoluliikmesriigi ametiasutused on võtnud konkreetseid meetmeid kõnealuse lapse kaitsmiseks.

Üldjuhul on kohtunikul raske päritoluliikmesriigis esinevaid faktilisi asjaolusid hinnata. Selle hindamiseks, kas nimetatud riigis on kaitsemeetmeid rakendatud ja kas need tagavad tagasipöördunud lapse piisava kaitse, on äärmiselt vajalik päritoluliikmesriigi keskasutuste abi (vt *X peatükk*).

(1) http://www.hcch.net/index_en.php

2.3. Lapsele ja taotluse esitanud osapoolle antakse võimalus saada ära kuulatud

ARTIKLI 11 LÕIKED 2 JA 5

Määrus rõhutab lapse õigust saada menetluse käigus ära kuulatud. Seetõttu annab kohus lapsele võimaluse saada ära kuulatud, kui kohtunik ei pea seda lapse vanust ja küpsusastet arvestades sobimatuks (vt IX peatükk).

Sellele lisaks ei saa kohus keelduda lapse tagasitoomisest, ilma et ta annaks tagasitoomist nõudnud isikule enne võimaluse saada ära kuulatud. Lühikeste tähtaegade tõttu korraldatakse ära kuulamine võimalikult kiirel ja tõhusal viisil. Üks võimalus on kasutada korda, mis on kehtestatud määrusega (EÜ) nr 1206/2001 (liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades) ("tõendite määrus"). Nimetatud määrus, mida kohaldatakse alates 1. jaanuarist 2004, hõlbustab eri liikmesriikide kohtute vahelist koostööd tõendite kogumisel nt perekonnaõiguse küsimustes. Kohus võib taotleda, et teise liikmesriigi pädev kohus tõendeid koguks, või siis vahetult teises liikmesriigis ise tõendeid koguda. Arvestades, et kohtul tuleb lapse tagasitoomise küsimuses teha otsus kuue nädala jooksul, tuleb vastav taotlus täita viivitamatult ja tõendite määruse artikli 10 lõikega 1 kehtestatud üldisest 90-päevase tähtjast märgatavalt kiiremini. Sellistel puhkudel võivad tõendite kogumisel eriti kasulikuks osutada eelnimetatud määruse artikli 10 lõikes 4 soovitatud videokonverentsid ja konverentskõned.

2.4. Kohus väljastab otsuse kuue nädala jooksul

ARTIKLI 11 LÕIGE 3

Kohus peab rakendama kõige kiiremaid menetlusi, mida riiklik seadusandlus võimaldab, ja tegema otsuse kuue nädala jooksul pärast taotluse saamist (lisatakse viit eri liikmesriikides kehtivate menetluste loetelule). Nimetatud tähtaega võib ületada ainult juhul, kui erakorralised asjaolud ei võimalda sellest kinni pidada.

Lapse tagasitoomist nõudvate otsuste puhul ei täpsustata artikli 11 lõikes 3, kas niisugused otsused, mis tuleb langetada kuue nädala jooksul, pööratakse ka täitmisele sama aja jooksul. See on aga ainuke tõlgendus, mis võimaldaks tõhusalt täita eesmärki tagada lapse viivitamatu tagasitoomine kindla tähtaja jooksul. Nimetatud eesmärgi täitmisel võib tekkida takistusi, kui riiklikud õigusaktid võimaldavad lapse tagasitoomise korralduse edasikaebamist ja peatavad vahepeal otsuse täitmise, seadmata samas edasikaebamismenetlusele mingeid tähtaegu.

Neil põhjustel tuleks püüda riiklike õigusaktidega tagada, et ettenähtud kuue nädala jooksul väljastatud kohtu korraldus oleks "täitmisele pööratav". Selle eesmärgi saavutamise viis kehtestatakse siseriikliku õigusega. Selleks võib ette näha erinevaid menetlusi, nt:

- (a) siseriiklik õigus võib välistada lapse tagasitoomist nõudva kohtuotsuse edasikaebamise võimaluse, või
- (b) siseriiklik õigus võimaldab otsuse edasikaebamist, kuid näeb ette lapse tagasitoomist nõudva kohtuotsuse täitmisele pööramist enne mis tahes apellatsioonikaebuse lahendamist;

- (c) kui siseriiklik õigus näeb ette edasikaebamise võimaluse ja peatab otsuse täitmisele pööratavuse, tuleks liikmesriikidel kehtestada edasikaebuse kiirendatud käsitlemise menetlused nii, et oleks tagatud kinnipidamine kuuenädalasest tähtjast.

Eespool kirjeldatud menetlusi tuleks *mutatis mutandis* rakendada ka tagasitoomisest keeldumise otsuste puhul, et minimeerida paralleelsete menetluste ja üksteisega vastuolus olevate otsuste ohtu. Muidu võib tekkida olukord, kus üks osapool kaebab vahetult enne kuuenädalase tähtaja lõppu langetatud lapse tagasitoomisest keeldumise otsuse edasi ja taotleb samal ajal menetluse algatanud pädevalt kohtult sama asja uurimist.

Lapse tagasitoomine

NB! Määruse (artikli 11 lõiked 2–5) eeskirjad on konventsiooni vastavate eeskirjade suhtes ülimuslikud.

	1980. aasta Haagi konventsiooni asjakohased eeskirjad	Määruse asjakohased eeskirjad
Lapse tagasitoomise korralduse andmise kohustus	Artikkel 12: Selle liikmesriigi kohus (edaspidi “kohus”), kuhu röövitud laps viidi, annab põhimõtteliselt korralduse lapse koheseks tagasitoomiseks, kui tema röövimisest on möödunud vähem kui aasta	Artikli 11 lõiked 2–5: Määrus kinnitab ja rõhutab antud põhimõtet.
Nimetatud kohustusest tehtavad erandid	Artikli 13 lõike 1 punkt b: Kohus ei ole kohustatud andma korraldust lapse tagasitoomiseks, kui on tõsine oht, et tagasitoomine võib last füüsiliselt või psüühiliselt ohtu seada või panna teda väljakannatamatusse olukorda.	Artikli 11 lõige 4: Kohus peab andma korralduse lapse tagasitoomiseks isegi juhul, kui see teda ohtu seaks, kui on kindlaks tehtud, et päritoluliikmesriigi ametiasutused tagavad tagasitoodud lapse kaitse.
Lapse ärakuulamine	Artikli 13 lõige 2: Kohus ei ole kohustatud andma lapse tagasitoomise korraldust, kui laps on sellele vastu ja on saavutanud teatud vanuse või küpsusastme.	Artikli 11 lõige 2: Kohus tagab lapsele võimaluse saada ära kuulatud, kui see ei osutu lapse vanust või küpsusastet arvestades sobimatuks.
Rööviga mitteseotud eestkosteõiguse valdaja ärakuulamine	(sätted puuduvad)	Artikli 11 lõige 5: Kohus ei saa lapse tagasitoomisest keelduda, kui lapse tagasitoomist taotlenud isikule ei ole antud võimalust ära kuulatud saada.
Lapse tagasitoomise taotluste käsitlemise tähtaeg	Artikkel 11: Kohus tegutseb lapse tagasitoomiseks kiiresti. Kui kohus ei ole kuue nädala jooksul otsust teinud, võib nõuda, et ta avaldaks viivituse põhjused	Artikli 11 lõige 3: Kohus kasutab kõige kiiremat siseriiklikus õiguses sätestatud korda. Kohus teeb otsuse hiljemalt kuus nädalat pärast taotluse esitamist, kui see ei ole erandlike asjaolude tõttu võimatu.

3. Mis saab siis, kui kohus teeb lapse tagasitoomisest keeldumise otsuse?

ARTIKLI 11 LÕIKED 6–7

➤ Pädev kohus saadab tagasitoomisest keeldumise otsuse koopia päritoluliikmesriigi pädevale kohtule.

1980. aasta Haagi konventsioonis artiklis 13 ja määruse artikli 11 lõigetes 2–5 sätestatud rangeid tingimusi arvestades teevad kohtud tõenäoliselt enamikul juhtudel otsuse lapse tagasitoomise kasuks.

Nendeks erandlikeks juhkudeks, mil kohus 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 kohaselt otsustab, et last ei tooda tagasi, nähakse määruse artikli 11 lõigetega 6 ja 7 ette erimenetlusi.

Selleks peab tagasitoomisest keeldumise otsuse teinud kohus edastama otsuse koopia koos kõigi asjakohaste dokumentidega päritoluliikmesriigi pädevale kohtule. Nimetatud edastamine võib toimuda kas otse ühelt kohtult teisele või mõlema liikmesriigi keskasutuste kaudu. Päritoluliikmesriigi kohus peab kõik nimetatud dokumendid kätte saama ühe kuu jooksul pärast tagasitoomisest keeldumise otsuse tegemist.

Päritoluliikmesriigi kohus edastab vastava teabe osapooltele ja kutsub neid vastavalt siseriiklikule õigusele kohtusse pöörduma kolme kuu jooksul alates teate saamise kuupäevast, et teatada, kas nad soovivad, et päritoluliikmesriigi kohus lapse eestkosteõiguse küsimuse läbi vaataks.

Kui osapooled kolmekuulise tähtaja jooksul oma seisukohti ei esita, lõpetab päritoluliikmesriigi kohus menetluse.

Päritoluliikmesriigi kohus hakkab juhtumit uurima, kui vähemalt üks osapool vastavat soovi avaldab. Ehkki määrus ei näe selleks ette mingit tähtaega, peaks eesmärk olema tagada otsuse võimalikult kiire vastuvõtmine.

➤ Millisele kohtule edastatakse tagasitoomisest keeldumise otsus?

Tagasitoomisest keeldumise otsus ja sellega seotud dokumendid edastatakse kohtule, kes on pädev juhtumi üle sisuliselt otsustama.

Kui päritoluliikmesriigi kohus on varem kõnealust last käsitleva otsuse teinud, saadetakse dokumendid põhimõtteliselt sellele kohtule. Kui sellist otsust ei ole tehtud, saadetakse teave kohtule, kes on kõnealuse liikmesriigi õiguse kohaselt pädev, enamasti lapse röövimise-eelse alalise elukoha kohtule. Pädeva kohtu leidmisel teises liikmesriigis võib abi olla tsiviilasjades tehtava Euroopa õigusala koostöö atlasest (Õigusalase koostöö atlas⁽¹⁾). Pädeva kohtu leidmisel teises liikmesriigis võivad kohtunikke abistada ka määruse alusel nimetatud keskasutused (vt IX peatükk).

➤ Millised ja mis keeles vormistatud dokumendid edastatakse?

Artikli 11 lõike 6 kohaselt edastab tagasitoomisest keeldumise otsuse teinud kohus otsuse ja “asjakohaste dokumentide, eelkõige kohtuküsitluste ärakirja” koopia. Kohtuotsuse teinud kohtunik otsustab, millised dokumendid on asjakohased. Selleks koostab ta õiglase ülevaate tähtsaimatest otsust mõjutavatest teguritest. Üldjuhul hõlmab see dokumente, mille põhjal kohtunik otsuse

(1) http://www.europa/comm/justice_home/judicialatlascivil

langetas, sealhulgas nt igasuguseid sotsiaalhoolekandeasutuste aruandeid lapse olukorra kohta. Teine kohus peab nimetatud dokumendid kätte saama kuu aja jooksul pärast otsuse tegemist.

Artikli 11 lõige 6 ei käsitle tõlkimise korraldamist. Kohtunikud peaksid püüdma leida praktilisi lahendusi, mis on kooskõlas iga juhtumiga seotud vajaduste ja asjaoludega. Adressaatriigi menetlusõigusest sõltuvalt ei pruugi tõlkimine alati olla vajalik, kui kohtuasi edastatakse kohtunikule, kes menetluses kasutatud keelt valdab. Tõlkimise vajaduse korral võib piirduda kõige tähtsamate dokumentide tõlkimisega. Võimalik, et keskasutused saavad abistada mitteametlike tõlgete tegemisel. Kui ühekuulise tähtaja jooksul ei ole võimalik tõlkimist korraldada, tuleb seda teha päritoluliikmesriigis.

4. Asja esimesena arutav kohus on pädev tegelema kogu juhtumi sisuga

ARTIKLI 11 LÕIGE 7 JA ARTIKKEL 42

Asja esimesena arutav kohus, kes teeb oma otsuse artikli 11 lõike 7 raames, on pädev tegelema kogu juhtumi sisuga. Seega ei piirdu tema pädevus lapse eestkosteõigusega, vaid ta võib otsustada ka näiteks suhtlusõiguse üle. Kohtunik peaks olema põhimõtteliselt samas olukorras kui siis, kui lapsevanem ei röövi last, vaid pöördub asja esimesena arutanud kohtu poole, et viimane muudaks eelmist eestkosteõiguse kohta langetatud otsust või et paluda luba lapse alalise elukoha muutmiseks. On võimalik, et lapse alaline elukoht ei olnud varem tema tagasitoomist nõudva isiku juures või isegi see, et kõnealune isik on nõus, et lapse alaliseks elukohaks saab muu liikmesriik, kui tema külastusõigust muudetakse vastavalt.

5. Asja esimesena arutavas kohtus kasutatav menetlus

Otsuse teinud kohus peab asja menetlemisel rakendama teatud menetluseeskirju. Nimetatud eeskirjade järgimine võimaldab otsuse teinud kohtul hiljem väljastada artikli 42 lõikes 2 nimetatud tõendit.

ARTIKKEL 42

Asja esimesena arutav kohtunik peab tagama, et:

- kõigile osapooltele antakse võimalus ära kuulatud saada;
- lapsele antakse võimalus ära kuulatud saada, välja arvatud juhul, kui tema vanuse või küpsusastme tõttu peetakse ärakuulamist sobimatuks;
- ta arvestab otsuse tegemisel tagasitoomisest keeldumise otsuse põhjuseid ja neid tinginud tõendeid.

Mõningad praktilised küsimused

- **Kuidas saab otsust langetav kohtunik tagasitoomisest keeldumise otsust tingivaid põhjuseid arvesse võtta?**

Et otsust langetav kohtunik saaks tagasitoomisest keeldumise otsuse põhjuseid ja tõendeid vajalikul määral arvesse võtta, on vajalik mõlema kohtuniku vaheline koostöö. Kui mõlemad kohtunikud räägivad ja/või mõistavad ühte ja sama keelt, peaksid nad selleks kõhklemata telefoni või e-posti teel teineteisega otse ühendusse astuma. Keeleprobleemide korral saavad neid abistada keskasutused (vt *X peatükk*).

- **Kuidas on võimalik lapse röövinud eestkosteõiguse kasutajat ja last ära kuulata, kui nad asuvad teises liikmesriigis?**

Kuna lapse röövinud eestkosteõiguse kasutaja ja röövitud laps tõenäoliselt ei sõida päritoluliikmesriiki kohtumenetlusele, peab saama neilt tunnistusi võtta liikmesriigis, kus nad asuvad. Üks võimalus selleks on määrusega (EÜ) nr 1206/2001 ("tõendite määrus") kehtestatud kord. Nimetatud määrus, mida kohaldatakse alates 1. jaanuarist 2004, soodustab liikmesriikide kohtute vahelist koostööd tõendite kogumisel nt perekonnaõiguse küsimustes. Kohus võib taotleda, et tõendeid koguks teise liikmesriigi pädev kohus või siis ise teises liikmesriigis vahetult tõendeid koguda. Määruses soovitatakse tõendite kogumist videokonferentsi ja konverentskõne abil.

Tuleb arvestada ka sellega, et mõningates liikmesriikides on lapsrööv kriminaalkuritegu. Sellised liikmesriigid peavad rakendama vajalikke meetmeid selle tagamiseks, et lapse

röövinud eestkosteõiguse kasutaja saaks kõnealuse liikmesriigi kohtumenetluses osaleda ilma, et teda ohustaks kriminaalkaristus. Seda küsimust võib jällegi aidata lahendada tõendite määruses sätestatud kord. Teine võimalus oleks kehtestada vaba päritoluliikmesriiki pääsemise ja sealt lahkumise erikord, mis võimaldaks lapse röövinud isikul nimetatud liikmesriigis peetaval kohtumenetlusel isiklikult osaleda.

Kui asja esimesena arutav kohus teeb otsuse, milles ei nähta ette lapse tagasitoomist, tuleb kõnealune kohtuasi lõpetada. Pädevus küsimuse sisuliseks otsustamiseks läheb sel juhul üle kohtutele selles liikmesriigis, kuhu röövitud laps viidi (vt *skeemid lk 43 ja lk 49*).

Kui aga asja esimesena arutav kohus teeb otsuse, mis näeb ette lapse tagasitoomist, on nimetatud otsus teises liikmesriigis vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav eeldusel, et sellele on lisatud vastav tõend (vt *punkt 6 ja skeem lk 49*).

6. Asja esimesena arutava kohtu lapse tagasitoomist sätestava otsuse suhtes välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlusest loobumine

ARTIKLID 40 JA 42

Nagu eespool (punktis 2) kirjeldati, kohaldab kohus, kellele tehti avaldus lapse tagasitoomiseks vastavalt 1980. aasta Haagi konventsioonile, lisaks nimetatud konventsioonis sätestatud eeskirjadele käesoleva määruse artiklit 11. Kui taotluse saanud kohus otsustab, et last ei tooda tagasi, jääb asja esimesena arutavale kohtule lõplik sõna selle otsustamisel, kas laps tuleb tagasi tuua või mitte.

Kui asja esimesena arutav kohus langetab otsuse, mis näeb ette lapse tagasitoomist, on tähtis tagada selle otsuse kiire jõustamine teises liikmesriigis. Selleks on määruuses sätestatud, et niisugused kohtuotsused on teises liikmesriigis vahetult tunnustatavad ja täitmisele pööratavad, tingimusel et neile on lisatud tõend. Kõnealusest uuest eeskirjast tulenevad kahesugused tagajärjed: (a) enam ei pea taotlema välisriigi kohtuotsuse tunnustamist ja (b) kohtuotsuse tunnustamist ei ole võimalik vaidlustada. Tõendi saab lisada kohtuotsusele, mis vastab eespool punktis 5 nimetatud menetluseeskirjadele.

Asja esimesena arutanud kohtunik vormistab tõendi IV lisas toodud standardvormil ja kohtuotsusega samas keeles. Kohtunik kannab vormile ka muud lisa kohaselt nõutavad andmed, sealhulgas selle, kas otsus on selle tegemise ajal päritoluliikmesriigis täitmisele pööratav.

Põhimõtteliselt väljastab asja esimesena arutanud kohus tõendi siis, kui otsus muutub "täitmisele pööratavaks", mis tähendab, et otsuse edasikaebamise tähtaeg on põhimõtteliselt möödunud. See ei ole aga absoluutne reegel ja kui asja esimesena arutanud kohus seda vajalikuks peab, võib ta kuulutada otsuse täitmisele pööratavaks, olenemata kõigist kaebustest. Määrus annab kohtunikule nimetatud õiguse, isegi kui siseriiklik õigus sellist võimalust ette ei näe. Eesmärk on mitte lasta otsuse täitmist viivitamise eesmärgil esitatud kaebustega asjatult edasi lükata.

ARTIKKEL 43 JA PÕHJENDUS 24

Kaebuse aluseks ei saa olla tõendi väljaandmine. Kui otsuse langetanud kohtunik on teinud tõendi täitmisel vea ja tõend ei kajasta kohtuotsust õigesti, saab otsuse teinud kohtult taotleda tõendi täpsustamist. Sellisel juhul kohaldatakse päritoluliikmesriigi siseriiklikku õigust. Osapool, kes soovib taotleda lapse tagasitoomist sisaldava otsuse täitmisele pööramist, esitab kohtuotsuse kopia koos tõendiga. Tõendi tõlkimine ei ole vajalik, välja arvatud punkt 14, mis käsitleb päritoluliikmesriigi ametiasutuste poolt tagasi toodava lapse kaitseks rakendatud meetmeid.

7. Lapse edasiviimine järgmisesse liikmesriiki

ARTIKKEL 42

Tuleb rõhutada, et esimesena asja arutava kohtu otsus pööratakse automaatselt täitmisele kõigis liikmesriikides, mitte üksnes liikmesriigis, kus tehti otsus lapse tagasitoomisest keeldumise kohta. See on selgelt sätestatud artikli 42 lõikes 1 ning kooskõlas määruse eesmärkide ja vaimuga. Seetõttu ei mõjuta lapse äraviimine teise liikmesriiki asja esimesena arutanud kohtu otsust. Lapse tagasitoomiseks ei ole vaja algetada vastavalt 1980. aasta Haagi konventsioonile uut menetlust, vaid piisab asja esimesena arutanud kohtu otsuse täitmisele pööramisest.

VIII. Otsuste täitmisele pööramine

Kuigi täitmisele pööramise menetlust reguleerib määruse asemel siseriiklik õigus, on oluline, et siseriiklikud ametiasutused kohaldaksid selliseid eeskirju, mis tagavad määruse põhjal tehtud kohtuotsuste kiire ja tõhusa täitmise, et mitte kahjustada selle eesmärke.

See kehtib eriti suhtlusõiguse ja lapse tagasitoomise kohta pärast tema röövimist, mille puhul on menetluse kiirendamiseks tühistatud välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlus.

Sellega seoses on Euroopa Inimõiguste Kohus oma otsustes järjekindlalt deklareerinud, et kui 1980. aasta Haagi konventsiooni osalisriigi ametiasutused on leidnud, et konventsiooni kohaselt on laps seadusevastaselt ära viidud, on nad kohustatud tegema lapse tagasitoomise tagamiseks piisavaid ja tõhusaid pingutusi. Seda nõuet eirates rikuvad nad Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklit 8 (õigus perekonnaelu austamisele) (vt nt kohtuasi Iglesias Gil ja A.U.I. vs Hispaania, 29. juuli 2003, lõige 62). Kõik osalisriigid peavad oma nimetatud konventsiooni artiklis 8 sätestatud kohustuste täitmiseks ette nägema piisavad ja tõhusad vahendid (vt nt kohtuasjad Maire vs Portugal, 26. juuni 2003, lõige 76 ja Ignaccolo-Zenidi vs Rumeenia, 25. jaanuar 2000, lõige 108).

Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud ka seda, et vanemliku vastutuse määramise, sealhulgas lõpliku otsuse jõustamisega seotud menetlusi tuleb käsitleda kiiresti, kuna aeg võib parandamatult kahjustada lapse suhteid selle vanemaga, kelle juures ta ei ela. Seetõttu saab mingi meetme piisavuse üle otsustada selle rakendamise kiiruse järgi (vt nt kohtuasjad Maire vs Portugal, 26. juuni 2003, lõige 74 ja Ignaccolo-Zenidi vs Rumeenia, 25. jaanuar 2000, lõige 102).

IX. Lapse ärakuulamine

ARTIKLID 23, 41, 42

Määruses rõhutatakse, kui tähtis on anda lastele nendega seotud menetlustes võimalus oma seisukohti väljendada. Lapse ärakuulamine on üks suhtlusõiguse ja lapse tagasitoomist sisaldavate otsuste osas välisriigi kohtuotsuste tunnustamise menetluse kaotamise eeltingimusi (vt VI ja VII peatükk). Samuti saab vanemliku vastutuse küsimustega seotud kohtuotsuste tunnustamist ja täitmisele pööramist vaidlustada põhjendusega, et asjaosalisele lapsele ei antud võimalust saada ära kuulatud (vt V peatükk).

Määrusega kehtestatud aluspõhimõtte kohaselt tuleb lapsed ära kuulata menetlustel, mis neid käsitlevad. Erandina võib lapse jätta ära kuulamata, kui see ei oleks tema vanust ja küpsusastet arvestades kohane. Nimetatud erandeid tuleks teha üksnes piiratud juhtudel.

Määrus ei muuda selles küsimuses kohaldatavaid siseriiklike menetlusi (põhjendus 19). Üldjuhul tuleb lapse ärakuulamine läbi viia viisil, mis võtab arvesse tema iga ja küpsusastet. Nooremate laste seisukohtade hindamine nõuab erilist hoolt ja kogemusi ning peab toimuma teisiti kui noorukite puhul.

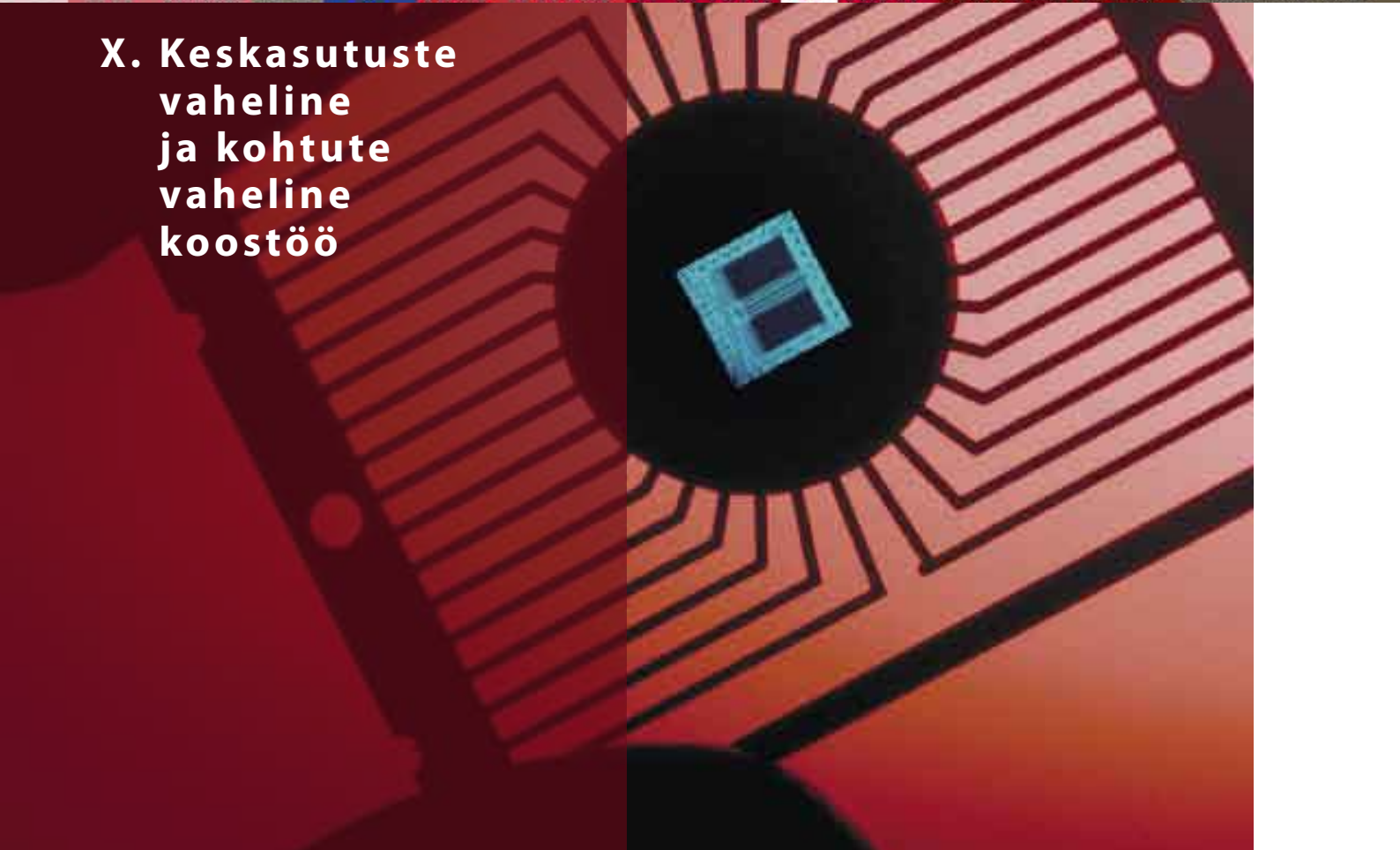
Lapse seisukohti ei pea tingimata kuulama kohtuistungil; seda võib teha vastavalt siseriiklikele õigusaktidele ka mõni pädev ametiasutus. Nii näiteks kuulab mõnes liikmesriigis lapsed ära sotsiaaltöötaja, kes teeb seejärel kohtule lapse soove ja tundeid kajastava ettekande. Lapse ärakuulamise korral kohtus peaks kohtunik püüdma käsitlemise korraldamisel võtta arvesse käsitletava asja iseloomu, lapse vanust ja muid seonduvaid asjaolusid. Igal juhul on tähtis, et laps saaks oma arvamust julgelt väljendada.

Ükskõik, kas lapse ärakuulajaks on kohtunik või mõni muu ametiisik, on väga tähtis, et ta saaks piisavalt väljaõpet näiteks lastega suhtlemise alal ja oleks teadlik ohust, et vanemad püüavad lapsi mõjutada ning neile survet avaldada. Õigesti ja piisavalt usalduslikus keskkonnas korraldatud ärakuulamine võib anda lapsele võimaluse oma tahet väljendada ja vabastada ta süü- või vastutusetundest.

Menetluse liigist ja eesmärgist sõltuvalt võivad lapse ärakuulamise eesmärgid olla erinevad. Eestkostõigust käsitleva menetluse korral on selle eesmärk tavaliselt aidata leida lapsele elamiseks kõige sobivam keskkond. Lapsereõvi korral on eesmärk tihtipeale välja selgitada lapse poolt tagasitoomisele esitatavate vastuväidete iseloom ja nende tekkimise põhjus, ning teha kindlaks, kas last võib ähvardada oht ja viimasel juhul, millise ohuga on tegu. Alati on võimalus, et vanemad püüavad sellistel juhtudel last mõjutada.

X. Keskasutuste vaheline ja kohtute vaheline koostöö

ARTIKLID 53–58

Keskasutuste osa on määruse kohaldamisel keskse tähtsusega. Liikmesriikidel tuleb selleks määrata vähemalt üks keskasutus. Parimal juhul langevad need kokku asutustega, kellele on juba ülesandeks tehtud 1980. aasta Haagi konventsiooni kohaldamine. See parandaks kõnealuste õigusaktide koostoimet ja võimaldaks asutustel kasutada lapseröövi juhtudel varem saadud kogemusi.

Keskasutustele tuleb anda nende kohustuste täitmiseks piisavalt rahalisi ja inimressursse ja nende töötajad peavad enne määruse jõustumist saama vajaliku väljaõppe. Toetada tuleb kaasaegse tehnoloogia kasutamist.

Määrus näeb ette keskasutuste integreerimise tsiviil- ja kaubandusajaja käsitlevasse Euroopa õigusala koostöö võrgustikku (Euroopa õigusala koostöö võrgustik⁽¹⁾); nad kohtuvad nimetatud võrgustiku raames regulaarselt, et arutada määruse kohaldamise küsimusi.

Keskasutuste konkreetsed kohustused on loetletud artiklis 55. Nende hulka kuulub kohtutevahelise suhtlemise hõlbustamine, mis on eriti vajalik kohtuasjade üleandmisel ühelt kohtult teisele (vt III ja VII peatükk). Sellistel puhkudel toimivad keskasutused oma riigi kohtute ja teiste liikmesriikide keskasutuste vahelise ühendusliinina.

Üks keskasutuste ülesanne on vahenduse teel soodustada vanemliku vastutuse kandjate vaheliste kokkulepete sõlmimist. Üldiselt on leitud, et vahendamisel võib olla oluline osa nt lapseröövi korral, kui sellega saavutatakse, et laps saab jätkuvalt kohtuda selle vanemaga, kelle juurest röövi ta ära viis, ja kohtuda röövi korraldanud

vanemaga seejärel, kui ta on oma päritoluliikmesriiki tagasi toodud. Samas ei tohi vahendusmenetlust kasutada lapse tagasitoomisega lubamatult venitamiseks.

Keskasutused ei pea nimetatud ülesandeid ise täitma, vaid võivad tegutseda teiste asutuste kaudu.

Samaaegselt keskasutuste vahelise koostöö nõudega nõutakse määruses, et ka erinevate liikmesriikide kohtud teeksid mitmesugustel eesmärkidel omavahel koostööd. Määruse teatavad sätted kohustavad eri liikmesriikide kohtunikke üksteisega sidet pidama ja teavet vahetama kohtuasjade üleandmise (vt III peatükk) ja lapseröövi korral (vt VII peatükk).

Niisuguse koostöö toetamiseks ja soodustamiseks tuleks toetada nii Euroopa õigusala koostöö võrgustiku kui ka liikmesriikide korraldatud algatuste kaudu korraldatavaid kohtunike vahelisi arutelusid⁽¹⁾. Sellega seoses võib olla kasu seoses 1980. aasta Haagi konventsiooniga korraldatud mitteametliku "kontaktkohtunike süsteemi" kogemustest.

Mõned liikmesriigid võivad määruse toimimisele kaasa aitamiseks pidada vajalikuks määrata vastavad kontaktkohtunikud või perekonnaõigusele spetsialiseerunud kohtunikud. Seoses Euroopa õigusala koostöö võrgustikuga võib selline asjakorraldus viia tulemuslikule kohtunike ja keskasutuste vahelisele koostööle ja seega aidata määrusega reguleeritavaid vanemliku vastutusega seotud kohtuasju kiiremini lahendada.

(1) <http://www.europa.eu.int/civiljustice>

**XI. Määruse
seos 1996.
aasta Haagi
lastekaitse-
konventsiooniga**

ARTIKLID 61 JA 62

Määruse kohaldamisala on väga sarnane vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitleva 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsiooni ("1996. aasta Haagi konventsioon") kohaldamisalaga. Mõlemad juriidilised dokumendid sisaldavad eeskirju vanemlikku vastutust käsitlevate kohtuotsuste kohtualluvuse, tunnustamise ja täitmise kohta.

Praeguseks (2005. aasta juuniks) on konventsiooni ratifitseerinud või sellega liitunud kuus liikmesriiki: Tšehhi Vabariik, Eesti, Läti, Leedu, Slovakkia, Leedu ja Sloveenia. Kõik ülejäänud liikmesriigid peale Malta ja Ungari on konventsioonile alla kirjutanud, kuid ei ole seda veel ratifitseerinud. Konventsioon peaks liikmesriikides eeldatavasti jõustuma siis, kui nad kõik on selle ühenduse huvides ratifitseerinud. Artiklites 61 ja 62 selgitatakse nende kahe dokumendi vahelisi seoseid.

ARTIKLID 61 JA 62

Et otsustada, kas mingil konkreetsel juhul tuleb kohaldada määrust või konventsiooni, tuleb vastata järgmistele küsimustele:

■ **(a) Kas juhtum puudutab määrusega reguleeritud küsimust?**

Määrusega reguleeritud küsimustes liikmesriikide vahel toimivates suhetes on määrus konventsiooni suhtes ülimuslik. Järelikult on määrus ülimuslik kohtualluvuse, otsuste tunnustamise ja jõustamisega soetud küsimustes. Teisest küljest kohaldatakse konventsiooni liikmesriikide vahelistes suhetes

kohaldatava õigusega seotud küsimuste suhtes, kuna seda valdkonda määrus ei reguleeri

■ **(b) Kas kõnealune laps elab alaliselt mõne liikmesriigi territooriumil?**

Kui vastus punktidele a ja b on jaatav, on määrus konventsiooni suhtes ülimuslik.

■ **(c) Kas juhtum puudutab teise liikmesriigi kohtu otsuse tunnustamist ja/või täitmist?**

Küsimusele (c) vastamisel tuleb lähtuda sellest, et määruse otsuste tunnustamist ja täitmisele pööramist käsitlevaid eeskirju kohaldatakse kõigi mis tahes liikmesriigi pädeva kohtu otsuste suhtes. Küsimus, kas laps elab või ei ela mingi liikmesriigi territooriumil, ei oma tähtsust, kui antud liikmesriigi kohtud on pädevad kõnealuses küsimuses otsust tegema. Seetõttu kohaldatakse määruse tunnustamist ja täitmisele pööramist käsitlevaid eeskirju liikmesriigi kohtute langetatud otsuste suhtes ka juhul, kui kõnesolev laps elab konventsiooni lepinguosalises kolmandas riigis. Eesmärgiks on ühtse kohtuala loomine, mis eeldab Euroopa Liidu pädevate kohtute kõigi otsuste tunnustamist ja täitmist ühtsete eeskirjade alusel.

ARTIKLI 12 LÕIGE 4

Nagu II peatükis kirjeldati, annab määruse artikkel 12 osapoolele piiratud võimaluse kasutada lepingulist kohtualluvust, et anda hagi selle liikmesriigi kohtusse, kus laps alalisel ei ela, kuid millega tal on siiski oluline side.

See võimalus ei piirdu ainult juhtudega, mil laps elab alaliselt mõne liikmesriigi territooriumil, vaid seda kohaldatakse ka siis, kui lapse alaline elukoht on kolmandas riigis, mis ei ole 1996. aasta Haagi konventsiooni lepinguosaline. Sellisel juhul loetakse kohtualluvus artikli 12 alusel olevat lapse huvides eeskätt juhul, kuid mitte ainult, kui menetluse korraldamine kõnealuses kolmandas riigis osutub võimatuks (artikli 12 lõige 4).

Seevastu kohaldatakse konventsiooniga määratud eeskirju, kui laps elab alaliselt konventsiooni lepinguosalise kolmanda riigi territooriumil.

Lisa

Abielulahutuse menetlus Euroopa Liidus – Abieluasjade käsitlemise eeskirjade lühikokkuvõte

I Sissejuhatus

Määruse abieluasju käsitlevad sätted on Brüsseli II määrusest üle võetud peaaegu muutmata kujul. Seetõttu saab ka käesoleva määruse puhul juhinduda kirjutistest, mis on pühendatud Brüsseli II määrusele pärast selle jõustumist (1. märtsil 2001. aastal). Nii näiteks võib siin olla abi 28. maist 1998 pärinevast konventsiooni seletuskirjast (EÜT C 221, 16.7.1998, lk 27), mis eelnes Brüsseli II määrusele.

Määrus sisaldab abielulahutust, lahusel ja abielu kehtetuks tunnistamist (“abielulahutust”) käsitlevate tsiviilasjade kohtualluvuse ja otsuste tunnustamise eeskirju. Määruse kohaldamisala on piiritletud abielusidemete katkemisega ja seda ei kohaldata mingite selliste lahutusega kaasnevate küsimuste suhtes nagu abielu omandiõiguslikud tagajärjed või abielulahutuse põhjus.

II Millise liikmesriigi kohtud on pädevad?

Artiklis 3 esitatud kohtualluvuse eeskirjaga on kehtestatud täielik kohtualluvuse aluste määramise süsteem selle selgitamiseks, millise liikmesriikide kohtutele kuulub mingis asjas pädevus. Määrusega määratakse kindlaks üksnes liikmesriik, mille kohtualluvusse mingi asi kuulub, mitte see, millised kõnealuse riigi kohtud on pädevad. Nimetatud küsimus lahendatakse siseriikliku menetlusõiguse põhjal.

Abielulahutuse avalduse saanud kohus peab teostama järgmise analüüsi:

Kas kohus on artiklite 3–5 põhjal
kõnealuses küsimuses pädev?

▶ JAH

▼ EI

Kas määruse (art. 17) kohaselt on pädev
mõne teise liikmesriigi kohus?

▼ JAH

▼ EI

Kohus teatab omal algatusel,
et ei ole antud
küsimuses pädev

Kui määruse kohaselt ei ole
ükski kohus pädev, võidakse
siseriikliku õiguse põhjal ikkagi
pädev olla (“kohtualluvus
muudel juhtudel”) (art. 7).

Kohtualluvuse erinevad alused

ARTIKKEL 3

Üht, üldist eeskirja abieluasjade kohtualluvuse kohta ei ole. Selle asemel loetletakse artiklis 3 mitmed kohtualluvuse alused. Nimetatud alused on võrdse jõuga, mis tähendab, et need ei ole tähtsuse järjekorras reastatud.

Uue Brüsseli II määrase artiklis 3 on abielulahutuse, lahusele ja abielu kehtetuks tunnistamise puhul loetletud seitse võrdset kohtualluvuse alust. Ükski neist ei ole ülejäänute suhtes eelistatud ja abikaasad võivad anda avalduse kohtusse liikmesriigis:

- (a) kus nad alaliselt elavad või
- (b) kus nad viimati alaliselt elasid, kui üks neist endiselt seal elab või
- (c) kus on ükskõik kumma abikaasa alaline elukoht (ühisavalduse korral) või
- (d) kus on kostja alaline elukoht või
- (e) kus on hageja alaline elukoht tingimusel, et ta on enne avalduse esitamist elanud seal vähemalt ühe aasta või
- (f) kus on hageja alaline elukoht tingimusel, et ta on enne avalduse esitamist elanud seal vähemalt kuus kuud ja tal on selle liikmesriigi kodakondsus või
- (g) mille kodakondsus neil mõlemal on (Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul on seal nende nn alaline asukoht).

Nimetatud alused on **üksteist välistavad** selles mõttes, et abikaasa, kes elab alaliselt ühes liikmesriigis või on ühe liikmesriigi kodanik (või kelle nn alaline asukoht on Ühendkuningriigis või Iirimaa), võib määrase kohaselt esineda kostjana ainult teises liikmesriigis.

Näide:

Liikmesriigi A kodanikust mees on abielus naisega, kes on liikmesriigi B kodanik. Abikaasade alaline elukoht on liikmesriigis C. Mõne aasta pärast nende abielu puruneb ja naine soovib lahutust. Artikli 3 põhjal saavad abikaasad taotleda abielu lahutamist ainult liikmesriigi C kohtus, kuna nende alaline elukoht on selles riigis. Naine ei saa oma kodakondsuse põhjal anda taotlust liikmesriigi B kohtusse, kuna artikkel 3 nõuab, et abikaasadel oleks ühe ja sama riigi kodakondsus.

Artiklis 12 esitatud lepingulise kohtualluvuse põhimõtte kohaselt on sätestatud, et kohus, kuhu on määrase kohaselt antud abielu lahutamise taotlus, on teatud tingimustel pädev ka lahutusega seotud vanemliku vastutuse küsimustes (vt II peatükk, punkt 2 c).

III Mis saab siis, kui taotlus on antud kohtusse korraka kahes liikmesriigis?

ARTIKLI 19 LÕIGE 1

Kui vastavalt määruse artiklile 3 on kohtusse esitatud hagi ja kohus on end kõnealuses asjas pädevaks kuulutanud, kaob sellega teiste liikmesriikide kohtute pädevus ja nad peavad kõik hilisemad hagid tagasi lükkama. Poolelioleva kohtuasja põhimõttega tahetakse tagada õiguskindlus, vältida paralleelseid hagnid ja vastuoluliste kohtuotsuste võimalust.

Brüsseli II määruse artikli 11 lõigetega 1 ja 2 võrreldes on artikli 19 lõike 1 sõnastust mõnevõrra muudetud. Muudatuse mõte oli teksti lihtsustamine ilma selle sisu muutmata.

Artikli 19 lõikega 1 reguleeritakse kaht olukorda:

- (a) ühe ja sama alusega ja samadel põhjustel esitatud hagide põhjal menetluste algatamine erinevate liikmesriikide kohtutes ja
- (b) erineva hagi alusega, kuid "seotud menetluste" algatamine erinevate liikmesriikide kohtutes.

Skeemid

Üleminekusätted (art. 64)	lk 9
Lapse varasema elukoha jätkuv kohtualluvus (art. 9)	lk 19
Võimalus kohtuasja üleviimiseks kohtusse, kus on selle arutamiseks paremad võimalused (art. 15)	lk 27
Kohtualluvus lapseröövi korral (art. 10)	lk 39
Lapse tagasitoomine (art. 11)	lk 43
Menetlus lapseröövi korral	lk 49

Fotod

lk 14: Pawel Wyndis

lk 28: Olivier Pollet

lk 32: Vera Berard, Cindy Kalamajka

lk 36: Adrian Y., Bob Smith

lk 56: Andy Stafiniak

Praktiline juhend uue Brüsseli II määruse kohaldamiseks

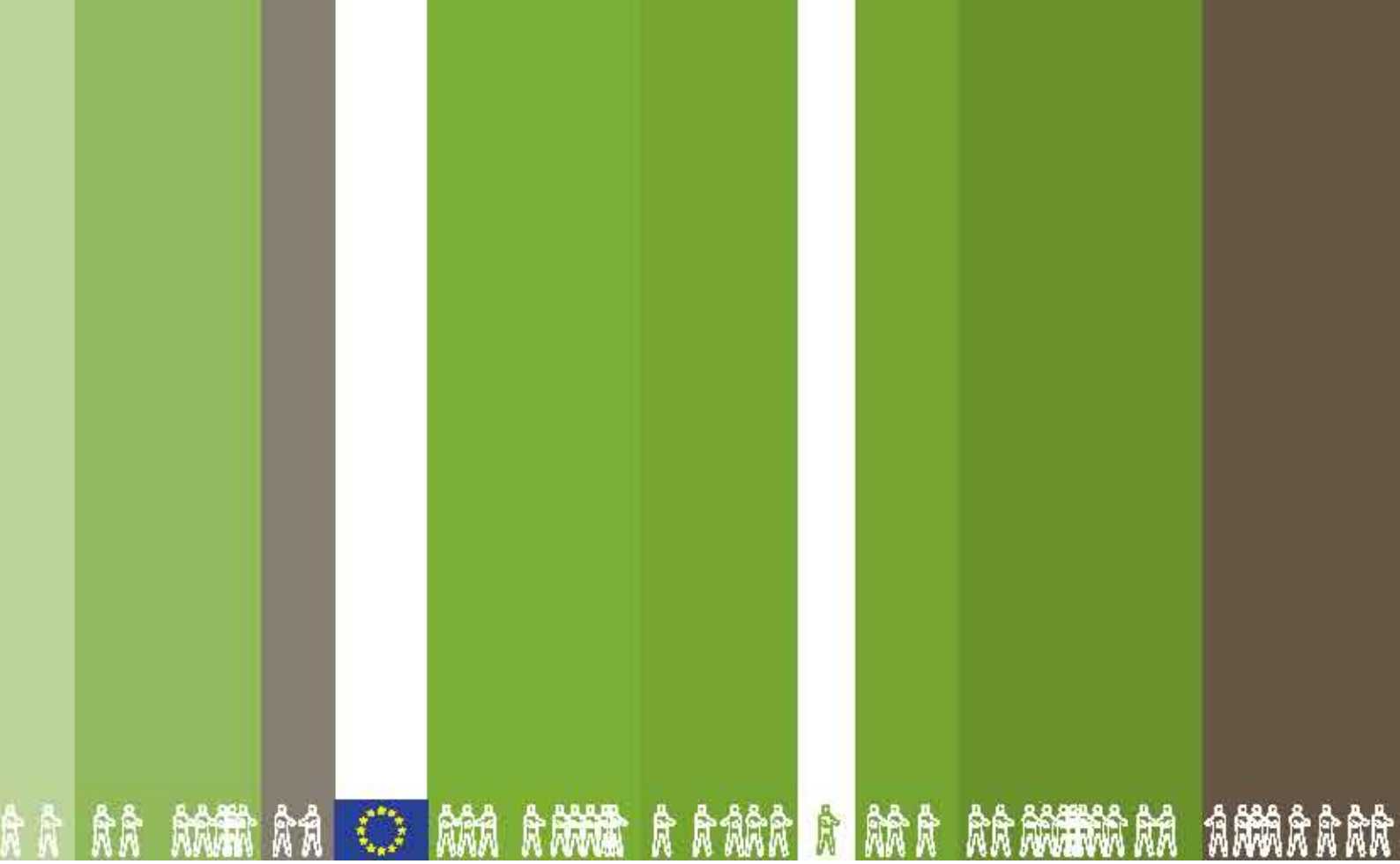
Nõukogu määrus (EÜ) nr 2201/2003, 27. november 2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000.

© Euroopa Ühendused, 2005.

Paljundamine on lubatud tingimusel, et viidatakse allikale.

Belgia, oktoober 2005

Trükitud valgele kloorivabale paberile

www.europa.eu.int/civiljustice